Львівський державний університет внутрішніх справ
Інститут права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Збірник тез доповідей
учасників науково-практичного семінару
1 листопада 2024 року

Львів 2024

УДК 349.2
А 72

Рекомендовано до друку та поширення на електронних ресурсах ЛьвДУВС вченою радою Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 12 лютого 2025 року № 3)

Редакційна колегія:

Верба О. Б., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Вовк М. З., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Дутко А. О., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Красницький І. В., директор Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор;

Майкут Х. В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (1 листопада 2024 року) / за заг. ред. І. В. Красницького, Х. В. Майкут. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 142 с.

У збірнику представлені тези доповідей, повідомлень та виступів учасників науково-практичного семінару «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (1 листопада 2024 року). У публікаціях учасників висвітлено теоретичні та практичні проблеми сучасного стану та перспектив розвитку науки приватного права та законодавства України; наведено досвід фахівців у пошуку ефективних шляхів удосконалення правового регулювання в умовах воєнного стану та з урахуванням євроінтеграційних процесів.

© Львівський державний
університет внутрішніх справ, 2024

Верба О. Б.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

Вважаю, що Центр підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців (далі – Центр), створений відповідно до Положення «Про Центр підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців» затвердженого Рішенням Ради приватних виконавців України від 28.06.2024 р. № 71 з подальшими змінами і доповненнями, має стати рушійною силою професійного розвитку приватних виконавців, оскільки забезпечуватиме безперервне професійне зростання приватних виконавців: від адміністрування процесу підвищення кваліфікації до організації заходів та акредитації сторонніх операторів. Саме завдяки постійному оновленню знань та вмінь ми можемо забезпечити якісне виконання своїх обов’язків і сприяти розвитку інституту приватних виконавців в Україні.

Наголошую на важливості інноваційних підходів до підвищення кваліфікації шляхом застосування сучасних методів навчання (інтерактивних онлайн-курсів, вебінарів тощо). Інформаційний модуль «Підвищення кваліфікації» має забезпечувати зручний доступ до навчальних матеріалів та відстеження прогресу.

Центр, на мою думку, також має сприяти інтеграції українських приватних виконавців у міжнародну спільноту колег шляхом інформування та сприяння

приватним виконавцям у їх участі у міжнародних заходах та обміні досвідом з колегами з інших країн.

Значущим є запрошення до співпраці з Центром провідних фахівців, науковців та практиків у сфері примусового виконання рішень. Доцільно розробити механізми взаємодії Центру з університетами, науково-дослідними інститутами та іншими організаціями.

При Центрі варто було б створити бібліотеку, зокрема електронну, навчальних матеріалів різних видів.

Отже, створення Центру підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців – це значний крок вперед у розвитку професії приватного виконавця. Завдяки його діяльності представники професії отримують унікальну можливість постійно вдосконалювати свої знання та навички, ознайомитися з актуальними ключовими змінами у законодавстві та судовій практиці. Інноваційні методи навчання, міжнародна співпраця та залучення провідних експертів зроблять Центр незамінним інструментом для професійного зростання спільноти Асоціації приватних виконавців України.

Список використаних джерел:

1. Положення «Про Центр підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців» затверджене Рішенням Ради приватних виконавців України від 28.06.2024 р. № 71 з подальними змінами і доповненнями. URL: https://drive.google.com/file/d/1gIfyYjkXZ9py3JYIRcOnhB0JqBu7itq-/view.

2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text.

3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text.

Вовк М. З.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Визначення поняття моральної шкоди відсутнє у Цивільному кодексі України. У ч. 2 ст. 23 Цивільного кодексу України лише окреслено прояви такої шкоди [1]. У науковій літературі висловлюється думка, що такий підхід законодавця є цілком виправданим, оскільки існує об'єктивна неможливість чіткого визначення цього оціночного поняття [2]. Адже неможливо передбачити усі випадки неправомірних дій або бездіяльності, якими може бути заподіяна моральна шкода.

Варто зазначити, що судова практика демонструвала різні підходи до вирішення питання про відшкодування моральної шкоди у випадках, коли особи перебувають у договірних відносинах, – від повного заперечення, продовжуючи твердження про можливість вимагати компенсації виключно у випадках, прямо визначених законодавством, до висновку про те, що моральна шкода завжди має недоговірну природу, а отже підлягає компенсації завжди у разі доведення її наявності [3, с. 161]. Зокрема, законодавство XX ст. не передбачало можливості відшкодування моральної шкоди. Тому домінуючою була точка зору про неприпустимість її відшкодування. Відповідно і судова практика характеризувалася певною «стабільністю» в цьому питанні – суди постійно і непохитно відмовляли у задоволенні позовів про відшкодування моральної шкоди [4, с. 38-39].

З проголошенням незалежності України інститут відшкодування моральної шкоди отримав теоретичне визнання, а згодом був сприйнятий законодавцем та

судовою практикою. Зокрема, у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування (моральної) немайнової шкоди» від 31.03.1995 року № 4 суд зайняв позицію, що моральна шкода підлягає відшкодуванню, у передбачених законодавством випадках. У п. 2 цієї постанови зазначається, що спори про відшкодування заподіяної фізичній чи юридичній особі моральної (немайнової) шкоди розглядаються, зокрема: коли право на її відшкодування безпосередньо передбачено нормами Конституції України або випливає з її положень; у випадках, передбачених нормами Цивільного кодексу України та іншим законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди (наприклад, ст. 31 Закону України «Про інформацію», ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»); при порушенні зобов'язань, які підпадають під дію Закону України «Про захист прав споживачів» чи інших законів, що регулюють такі зобов'язання і передбачають відшкодування моральної (немайнової) шкоди [5].

Велика Палата Верховного Суду змінила практику Верховного Суду України щодо відшкодування моральної шкоди за порушення договору. Зокрема, у своїй постанові від 01.09.2020 року (справа № 216/3521/16-ц) суд зробив висновок, що, дотримуючись положень статей 16 і 23 ЦК України та змісту права на відшкодування моральної шкоди загалом як і способу захисту суб'єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення – право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства [6]. У свою чергу Касаційний цивільний суд Верховного Суду у своїх постановах від 16.06.2022 (справа № 569/20510/19) [7], від 01.03.2023 (справа № 496/1691/19) [8] вказав, що тлумачення ст. 23 ЦК України свідчить, що вона є нормою, яка має поширюватись на будь-які цивільно-правові відносини, в яких тій чи іншій особі було завдано моральної шкоди. Це, зокрема, підтверджується тим, що законодавець вживає формулювання «особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав». Тобто можливість

стягнення компенсації моральної шкоди ставиться в залежність не від того, що це передбачено нормою закону або положеннями договору, а від порушення цивільного права особи.

Однак, на думку Ю. М. Юркевича, такий підхід видається доволі дискусійним як із точки зору аналізу ч. 2 ст. 23 ЦК України, так і з інших приписів законодавства, адже, наприклад, у договірних відносинах сторони, керуючись принципом свободи договору, самостійно та з власної ініціативи вступають у них та, відповідно несуть ризик вибору контрагента [9, с. 629].

Цікавим є також те, що у судових рішеннях мають місце посилання на п. 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України, в якому вказується на можливість відшкодування моральної шкоди у випадках передбачених договором чи законом.

Однак, як зазначає С. Є. Сиротенко, посилання п. 4 ч. 1 ст. 611 ЦК України на відшкодування моральної шкоди слід розуміти так, що така шкода є негативним наслідком порушення не зобов'язання (якого ще не існує), а абсолютного правовідношення. Відповідно, у такому разі факт завдання моральної шкоди стає самостійною підставою виникнення нового зобов'язання. Зміст ч. 2 ст. 509 ЦК України, з урахуванням п. 3 ч. 2 ст. 11 ЦК України, свідчить про те, що завдання моральної (немайнової) шкоди іншій особі є самостійною та самодостатньою підставою виникнення зобов'язань. Оскільки, відповідно до ст. 23 ЦК України, заподіяння моральної шкоди пов'язано з порушенням майнових та немайнових прав потерпілого, які мають абсолютний характер, ці правовідносини можуть набувати правової форми виключно недоговірного зобов'язання й не можуть бути правовим наслідком порушення зобов'язання [3, с. 244].

Таким чином, з вище наведеного можна зробити висновок, що в судовій практиці простежується підхід, що моральна шкода повинна відшкодовуватися кожному, чиє право порушене та кому вона дійсно завдана.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.03.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

2. Савченко О. Вимірювачі страждань. Чи збільшаться суми компенсації за моральну шкоду, якщо їх доручать визначати спеціально навченим експертам? *Закон і Бізнес*. 2018. № 28 (1378). URL: https://zib.com.ua/ua/133709.html.

3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1: Загальні положення. Особи / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. 928 с.

4. Онищенко О. С. Відшкодування моральної шкоди у деліктних зобов'язаннях: дис. … канд.. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2017. 210 с.

5. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text.

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01.09.2020 у справі № 216/3521/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91644731.

7. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 16.06.2022 у справі № 569/20510/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104849701.

8. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 01.03.2023 у справі № 496/1691/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109345574.

9. Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах оновлення цивільного законодавства України: колективна монографія / Авраменко О. В., Андрусів У. Б., Верба О. Б. та ін.; за ред. проф. І. В. Красницького та проф. Ю. М. Юркевича. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 868 с.

Воробель У. Б.,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
доктор філософії в галузі права
(Львівський державний університету
внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ВИДАЧУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ

Новелою Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [1], внесеною Законом України № 2229-VIII в контексті норм Стамбульської конвенції, стало включення до каталогу справ окремого провадження справи про видачу і продовження обмежувального припису.

Справи про видачу та продовження обмежувального припису часто виникають у контексті тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство [3, с. 597]. У судовій практиці зазначається, що видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків [3].

Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу (ст. 350^1 ЦПК України).

Заява про видачу обмежувального припису може бути подана:

1) особою, яка постраждала від домашнього насильства, або її представником – у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

2) особою, яка постраждала від насильства за ознакою статі, або її представником – у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

3) батьками та іншими законними представниками дитини, родичами дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачухою або вітчимом дитини, а також органом опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства, – у випадках, визначених «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або постраждала від насильства за ознакою статі, – у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»;

4) опікуном, органом опіки та піклування в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства, – у випадках, визначених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», або постраждала від насильства за ознакою статі, – у випадках, визначених Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (ст. 350^2 ЦПК України).

Заінтересованими особами у справах про видачу обмежувального припису є особи, стосовно яких подано заяву про видачу обмежувального припису. Заінтересованими особами також можуть бути інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції (ст. 350^3 ЦПК України).

Відповідно до ст. 350^4 ЦПК України у заяві про видачу обмежувального припису повинно бути зазначено:

1) найменування суду, до якого подається заява;

2) ім’я (прізвище, ім’я та по батькові) заявника та заінтересованої особи, їх місце проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв’язку та адреси електронної пошти, у разі якщо заява подається особою, зазначеною у п. 3 і 4 ч. 1 ст. 350^2 ЦПК України, – процесуальне становище особи, яка подає заяву, із зазначенням її імені (прізвища, імені та по батькові), місця

проживання чи перебування, поштового індексу, відомих номерів засобів зв'язку та адреси електронної пошти, а також ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) дитини або недієздатної особи, в інтересах якої подається заява, місце її проживання чи перебування, поштовий індекс, відомі номери засобів зв'язку та адреси електронної пошти, якщо такі відомі;

3) обставини, що свідчать про необхідність видачі судом обмежувального припису, та докази, що їх підтверджують (за наявності). У разі неможливості надати докази до заяви може бути додано клопотання про їх витребування.

Справа про видачу обмежувального припису розглядається судом за участю заявника та заінтересованих осіб. У разі якщо участь заявника становить загрозу подальшої дискримінації чи насильства для нього, справа може розглядатися без його участі. Неявка належним чином повідомлених заінтересованих осіб не перешкоджає розгляду справи про видачу обмежувального припису. Суд розглядає справу про видачу обмежувального припису не пізніше 72 годин після надходження заяви про видачу обмежувального припису до суду.

Судові витрати, пов'язані з розглядом справи про видачу обмежувального припису, відносяться на рахунок держави (ст. 350^5 ЦПК України).

Розглянувши заяву про видачу обмежувального припису, суд ухвалює рішення про задоволення заяви або про відмову в її задоволенні. У разі задоволення заяви суд видає обмежувальний припис у вигляді одного чи декількох заходів тимчасового обмеження прав особи, яка вчинила домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» або Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», на строк від одного до шести місяців.

Обмежувальний припис, виданий судом стосовно особи, яка на момент винесення рішення суду не досягла вісімнадцятирічного віку, не може обмежувати право проживання (перебування) цієї особи у місці свого постійного проживання (перебування).

Рішення суду про видачу обмежувального припису підлягає негайному виконанню, а його оскарження не зупиняє його виконання (ст. 350^6 ЦПК України).

За заявою осіб, визначених статтею 350^2 ЦПК України, обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку, встановленого рішенням суду згідно з ч. 2 ст. 350^6 ЦПК України.

Копії повного рішення суду вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення. Учасникам справи, які не були присутні у судовому засіданні, копія рішення суду надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення негайно, але не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення.

Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше наступного дня з дня ухвалення рішення повідомляє уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) заявника для взяття особи, стосовно якої видано або продовжено обмежувальний припис, на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) заявника (ст. 350^8 ЦПК України).

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 01.11.2024).

2. Цивільне процесуальне право України : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. В. О. Кучера, А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 728 с.

3. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22 серпня 2024 року у справі № 572/4129/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121204554 (дата звернення: 01.11.2024).

Грабар Н. М.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
*(Львівський державний університет
внутрішніх справ)*

СПЕЦИФІКА ОТРИМАННЯ В УКРАЇНІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із вторгненням російської федерації на нашу територію та введенням воєнного стану в України інститут надання безоплатної правничої допомоги запрацював з підвищеною інтенсивністю. Пріоритетним для держави є реалізація права на захист прав людини і громадянина та забезпечення можливості отримання висококваліфікованої правничої допомоги.

Війна в України внесла в життя громадян нашої країни багато змін. Вся діяльність як державних органів так і інституту безоплатної правничої допомоги було переформатовано на захист не лише національної безпеки але й реалізацію забезпечення права на доступ до правосуддя.

Сьогодні система безоплатної правничої допомоги забезпечує створення сприятливих умов для надання правової допомоги всім особам, які проживають у віддалених від бюро правової допомоги населених пунктах, або мають інші перепони у доступі до правової допомоги [1].

Значення безоплатної правничої допомоги випливає із розуміння самої правничої допомоги як загальної юридичної категорії. Так, безоплатна правнича

допомога це правнича допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2].

На законодавчому рівні визначено, що право на безоплатну правничу допомогу є гарантована КУ можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правничу допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правничу допомогу у випадках, передбачених законом [2].

Безоплатна правнича допомога за критерієм доступу до судочинства поділяється на: безоплатну первинну правничу допомогу та безоплатну вторинну правничу допомогу. Так, за допомогою безоплатної первинної правничої допомоги держава гарантує можливість особи отримати доступ до інформації про її права і свободи, порядок їхньої реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Гарантуючи безоплатну вторинну правничу допомогу, держава забезпечує створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя в Україні [3, с. 78].

Правнича допомога в сучасних умовах соціально-економічного розвитку – постійний процес, адже щоденно люди потребують послуг зі складання різного роду правових документів, представництва інтересів в суді або ж просто отримання правових консультацій чи роз’яснень від кваліфікованих правників. На жаль, фінансове становище не завжди дозволяє особі оплатити послуги правового характеру, тому держава гарантувала на законодавчому рівні можливість надання правничої допомоги на безоплатній основі для окремих категорій громадян [4, с.77].

Звичайно, що із введенням воєнного стану загострилось багато проблемних питань. Одним із перших стало те, що значно збільшився наплив бажаючих отримати безоплатну правничу допомогу. Через бойові дії в окремих

регіонах країни та через окупацію певних територій зникла можливість на отримання такої допомоги.

Важливо відмітити, що за статистикою Координаційного центру з надання безкоштовної правничої допомоги станом на 30 вересня 2024 року зафіксовано 414149 звернень клієнтів до місцевих центрів з надання безоплатної правничої допомоги [5].

Тенденція збільшення таких звернень цивільного населення свідчить про те, що із нарощенням соціально-економічних проблем, збільшення кількості внутрішньо-переміщених осіб, ведення бойових дій, мобілізація та окупація окремих територій, дало поштовх до нарощення запитів для отримання безоплатної правничої допомоги в тих регіонах, де це можливо зробити. Але повністю проблему не вдалося локалізувати. Ситуація залишається складною в тій частині країни, де територія є окупованою і громадяни не мають змоги виїхати на підконтрольну українському Уряду територію. Саме там, взагалі неможливо отримати будь-яку правничу допомогу, навіть онлайн, через відсутність зв'язку та мережі Інтернет.

Для отримання безоплатної правничої допомоги громадянам потрібно звернутися до найближчого бюро правничої допомоги. Первинну та вторинну правничу допомогу можна одержати незалежно від реєстрації місця проживання. Нині бюро правничої допомоги працюють по всій Україні, за винятком регіонів, де тривають бойові дії. Також, можна поспілкуватися з юристом очно під час роботи консультаційних пунктів доступу до правничої допомоги у приміщеннях органів державної влади, місцевого самоврядування, соціального захисту нанесення, спеціалізованих установ, у місцях компактного розміщення внутрішньо переміщених осіб у тих регіонах, де не ведуться бойові дії.

Станом на сьогодні, найпоширенішими проблемними питаннями із якими звертаються цивільні громадяни у координаційні центри з надання безоплатної правничої допомоги це усі проблемні питання майна, що залишилось на окупованих територіях, визнання особи померлою чи безвісно відсутньою на

території де ведуться бойові дії чи якщо територія перебуває у тимчасовій окупації, одержання соціальних послуг, пенсії, пільг та ін.

Окремо можна виділити і важливість захисту прав дітей та надання їм безоплатної правничої допомоги. Оскільки під час ведення бойових дій на території України багато дітей стали сиротами, зазнали каліцтва та різних ушкоджень, їм завдано психологічні травми, до них застосовувалось насильство, і все це в сукупності викликало необхідність посиленого державного захисту.

Не менш важливими є звернення військовозобов'язаних, військовослужбовців та мобілізованих осіб про надання їм безоплатної правничої допомоги з питань порушення правил мобілізації, законність мобілізації, як отримати відстрочку від призову, незаконне утримання та примусова мобілізація, звільнення із ЗСУ.

Проблемою у наданні безоплатної вторинної допомоги та здійснені захисту прав військовозобов'язаних та військовослужбовців сьогодні стало те, що органи ТЦК під різноманітними приводами не дають можливості адвокату поспілкуватися із клієнтом трактуючи це тим, що правнича допомога адвоката військовозобов'язаній особі це є втручанням адвоката в роботу державних органів. Надаючи безоплатну вторинну правничу допомогу адвокати часто стикаються із тим, що працівники територіального центру комплектування та соціальної підтримки їм самим вручають повістки.

Якщо говорити про специфіку діяльності адвокатів з надання безоплатної правничої допомоги під час дії воєнного стану, то вона прямо залежать від встановлених обмежень, котрі можуть бути застосовані і після введення зазначеного стану. Саме тому, для покращення надання правничої допомоги військовозобов'язаним та військовослужбовцям Національною асоціацією адвокатів України було створено Центр з надання методичної допомоги та координації волонтерської допомоги.

Хоча, як ми знаємо, надане Конституцією України право кожної особи на професійну правничу допомогу, не було обмежене під час запровадження в Україні воєнного стану, тому обов'язок забезпечення реалізації цієї гарантії

відповідно до Конституції, покладений на інститут адвокатури, тож надаючи допомогу клієнту, адвокат виконує покладений на нього конституційний обов'язок.

Сьогодні, через великий наплив звернень за безкоштовною правничою допомогою, також виникла проблема забезпечення необхідною кількістю професійних кадрів з надання такої допомоги. Проте, проблему кадрового голоду в повній мірі не вдалося зменшити, оскільки багато юристів та адвокатів самі перебувають у складі ЗС України та територіальній обороні захищаючи рідну землю із зброєю в руках, або покинули територію України.

В сукупності виникає думка, що із впровадженням воєнного стану в Україні як і громадяни так і органи державної влади стикнулися із низкою проблем на які потрібно оперативно реагувати та їх вирішувати. Саме тому, для врегулювання проблемних питань щодо надання безоплатної правничої допомоги в умовах воєнного стану та забезпечення реалізації права громадян на отримання такої допомоги варто дотримуватись положень Загальної декларації прав людини де визначено, що правова допомога – основне право людини і необхідний елемент справедливої, гуманної та ефективної системи правосуддя, яка заснована на верховенстві права. Це є основою для реалізації інших прав, включаючи право на справедливий суд, і важливою гарантією забезпечення фундаментальної справедливості та суспільної довіри до процесу судочинства [6].

Таким чином, щоб сьогодні ефективно запрацював інститут безоплатної правничої допомоги потрібно по-перше, посилити довіру громадян до такого інституту, спростувати думку населення, що «безкоштовно, це не означає неякісно і не професійно!». Для цього потрібно поширювати соціальні рекламні ролики через ЗМІ, мережу Інтернет гучних виграшних справ адвокатами, котрі надають первинну і вторинну безоплатну правничу допомогу, та інтерв'ю із вдячними клієнтами, котрі отримали таку допомогу від юристів.

По-друге, популяризувати безкоштовну правничу допомогу серед населення, адже значна частина взагалі не знає про її існування. Це можна робити

шляхом різних рекламних наліпок у громадських місцях, транслювання рекламних роликів в різних ток-шоу, тобто там, де є широка цільова аудиторія.

По-третє, хорошою практикою з надання безоплатної правничої допомоги та поширення інформації про таку допомогу є створення юридичних клінік в вищих навчальних закладах, що дає змогу не лише надати безоплатну правничу допомогу малозабезпеченим громадянам але й попрактикуватися ЗВО.

По-четверте, найболючіше на сьогодні, все ж таки, залишається питання фінансування безоплатної правничої допомоги. Без належної оплати наданих послуг правничої допомоги, якість завжди буде залишатися бажати кращого. Саме тому, державна політика має бути зосереджена на підвищені ефективності інституту безоплатної правничої допомоги, забезпеченні належної оплати праці адвокатам з надання первинної та вторинної правничої допомоги та сприянні забезпеченню реалізації самого права на безоплатну правничу допомогу, що і стане в сукупності потужнім механізмом захисту прав кожної людини.

Список використаних джерел:

1. Дуліба Є. Особливості надання безоплатної правової допомоги для військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства.* 2023. № 2 (34). С. 57-63. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/admin,+2-2023-57-63.pdf

2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України № 3460-VI від 2 червня 2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text (дата звернення: 20.10.2024).

3. Польська М.О. Суб'єкти відносин безоплатної правової допомоги в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 76-85.

4. Міщук І.В. Особливості надання безоплатної правової допомоги в Україні під час воєнного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 74-79. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2022/12.pdf

5. Загальна інформація про звернення клієнтів до місцевих центрів з надання безоплатної правничої допомоги. URL: https://legalaid.gov.ua/statystychna-informacziya-roboty-systemy-bezoplatnoyi-pravovoyi-dopomogy/

6. Загальна декларація прав людини: прийнята Генеральною асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.: міжнародний документ від 10 грудня 1968 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/ laws/show/995_015.

Демчишак Ю. Ю.,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПОНЯТТЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ІНОЗЕМНИХ СУДІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах воєнного стану в Україні продовжується її інтеграція до цивілізованого світу, що стимулює розвиток зовнішньоекономічної діяльності між українськими та іноземними господарськими товариствами. Це призводить до збільшення кількості господарських спорів, вирішення яких потребує залучення іноземних судів.

Водночас важливим аспектом таких правовідносин є питання виконання рішень іноземних судів на території України.

Незважаючи на активну законотворчу діяльність, питання виконання рішень іноземних судів залишалося недостатньо дослідженим у правовій науці України через закритість пострадянського правового простору.

Відсутність систематизованого підходу до теоретичного осмислення цього питання обумовлює необхідність його глибокого аналізу на сучасному етапі.

Основною проблемою є відсутність чіткого нормативного визначення терміну «виконання рішень іноземних судів». Нормативна база України, яка раніше передбачала лише примусове виконання таких рішень, залишає питання добровільного виконання осторонь [1]. Це викликає потребу в переосмисленні категорії та її значення в правовій системі.

Хоча науковці України (Бігун В.А., Довгерт А.С., Притика Д.Ю., Педан А.І. тощо) досліджували питання визнання рішень іноземних судів, проблема їх виконання не отримала достатньої уваги. Більшість робіт орієнтовані на суміжні поняття, що ускладнює формування чіткого уявлення про специфіку виконання рішень [2, с.246; 3, с.132].

На основі аналізу юридичної доктрини, судової практики [7, п.2; 6] та законодавства, можна дійти висновку, що поняття «виконання рішень іноземних судів» слід розуміти «передбачену нормами чинного законодавства сукупність дій уповноважених суб'єктів, які вчиняються на стадії завершення судового провадження та спрямовані на практичну реалізацію ухваленого компетентним судовим органом іноземної держави рішення, з метою захисту та відновлення порушених прав та інтересів сторін такого судового провадження».

Поняття «виконання рішень іноземних судів» потребує перегляду та уточнення як на рівні законодавства, так і на рівні правової доктрини.

Для цього необхідно розробити систематизовану теоретичну базу, яка б відображала як примусові, так і добровільні механізми виконання рішень іноземних судів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів: Закон України від 29.11.2001р. №2860-III: станом на 06.09.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2860-14#Text (дата звернення: 15 серпня 2024 року).

2. Довгерт А. С. Міжнародне приватне право. Загальна частина: підручник за заг. ред. А.С. Довгерта, В.І. Кисіля. Київ. Алерта. 2012. 376 с.

3. Педан А.І. Правова природа виконавчого провадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 41. Т. 3. С. 130-134.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі №18-рп/2012 від 13 грудня 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text (дата звернення: 17 серпня 2024 року).

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі №60750/00 «Шмалько проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_226#Text (дата звернення: 18 серпня 2024 року).

Долинська М. С.,
завідувач кафедри
господарсько-правових дисциплін Інституту права,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО В ПОРЯДКУ СПАДКУВАННЯ

Як свідчать наукові розвідки та окремі історичні знахідки, регулювання спадкових правовідносин було відоме ще в Єгипті, Вавилоні, Індії, Єврейській державі .

Варто пригадати, що на теренах Київської Русі спадкування відбувалося за давніми староукраїнськими звичаями, яке згодом переросло у древньоруські норми права, зокрема, у норми Просторової редакції Руської правди. Спадкування власності, за загальним правилом, відбувалося за законом та за заповітом. Зауважуємо, що згідно з нормами Руської правди спадкоємцями мали

право бути лише такі діти спадкодавця, що були народженими у законному шлюбі [1, с. 210].

За часів радянської України, тільки з 1929 року, на підставі затвердженої постановою НКЮ УСРР 17.11.1928 року Нотаріальної інструкції, прийнятої відповідно Нотаріальної Устави від 25.07.1928 року, державні нотаріуси отримали право на оформлення спадкових прав спадкодавців та видачу відповідних свідоцтв про право на спадщину на спадкоємців померлого [2, с. 176].

У незалежній Україні, незважаючи на прийняття у 1993 році Закону України «Про нотаріат» [3], і надалі видача свідоцтв на спадщину здійснювалася лише державними нотаріусами з дотриманням вимог Цивільного кодексу 1963 року.

Прийняття у 2003 році Нового Цивільного кодексу [4] здійснило «революцію» у правовому регулюванні спадкових правовідносин, надавши першість спадкуванню за заповітом.

Наступні значущі зміни щодо порядку оформлення спадщини відбулися згідно із Законом України № 614-VI від 1.10.2008 р. [5], яким надано право з 1.06. 2009 року оформлювати спадщину та видавати свідоцтва про право на спадщину як державним, так і приватним нотаріусам.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Спадкування в Україні здійснюється за законом лише тоді, коли спадкодавець не склав заповіт або коли його заповіт є юридично не дійсним. Тільки у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним або у разі відмови від спадщини спадкоємця за заповітом право на спадкування одержують спадкоємці за законом.

Постановою Кабінету Міністрів України № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» від 06.03.2022 року [6], серед іншого, розширено перелік суб’єктів, що уповноважені на посвідчення заповітів

та довіреностей, прирівняних до нотаріально посвідчених, в умовах воєнного стану.

Має рацію О. Кухарєв [7], що вищевказаною постановою, розширено переліку осіб, що наділені правом посвідчувати прирівняні до нотаріальних заповіти, в умовах воєнного стану.

Тобто, нотаріуси вправі оформлювати спадщину та видавати свідоцтва про право на спадщину на підставі заповітів, які посвідчено під час воєнного стану в Україні, на підставі вищевказаної постанови Кабінету Міністрів України.

Основними нотаріальними засадами (принципами), що застосовуються нотаріусами при оформленні спадкових прав є основоположні засади, керівні ідеї, які випливають в першу чергу зі змісту правових норм (Цивільного, Сімейного кодексів України, нотаріального законодавства), судової та нотаріальної практики, судових прецедентів [8], а також численних підзаконних нормативно-правових актів, в тому числі Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Правил ведення нотаріального діловодства.

Нотаріальний процес щодо оформлення спадкових прав громадян іноді триває роками та стосується багатьох спадкоємців та в окремих випадках декількох спадкодавців.

При зверненні спадкоємця у зв’язку з відкриттям спадщини нотаріус, відповідно до пункту 1.2 глави 10 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 22 лютого 2012 року за № 296/5, з’ясовує відомості стосовно: факту смерті спадкодавця; часу і місця відкриття спадщини; кола спадкоємців; наявності заповіту; наявності спадкового майна, його складу та місцезнаходження; необхідності вжиття заходів щодо охорони спадкового майна [9].

Нотаріус зобов’язаний детально вивчити матеріали спадкової справи, виконати всі встановлені спеціальні правила, в тому числі використовуючи відомості єдиних та державних реєстрів (стаття 46-1 Закону України «Про нотаріат») [3].

Тільки після всіх необхідних нотаріально-спадкових процедур, визначивши розмір обов'язкової частки «обов'язкових спадкоємців» (в тому числі неповнолітніх), нотаріус видає такому спадкоємцю свідоцтво про право на спадщину за законом. Таким чином, видаючи свідоцтво про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині обов'язковому спадкоємцю нотаріус виконує функцію превентивного правосуддя [10].

Нотаріальний процес щодо оформлення спадщини – це комплексне цивільно-спадкове нотаріальне правовідношення, що базується на дотриманні цивільного та нотаріального законодавства України, а в певних випадках норм іноземного законодавства, з метою оформлення переходу прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців.

Видача свідоцтва про право на спадщину на майно, право власності на яке підлягає державній реєстрації, проводиться нотаріусом після подання документів, що посвідчують право власності спадкодавця на таке майно, крім випадків, передбачених пунктом 3 глави 7 розділу I нотаріального Порядку, та перевірки відсутності заборони або арешту цього майна [9].

При видачі свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно, нотаріус повинен застосувати аналогію закону та використати норми пункту 1.2 глави 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, де встановлено передбачено документи, що подаються нотаріусу при вчиненні правочину про відчуження та заставу майна.

Такими документами, що підтверджують належність на праві власності спадкодавцю нерухомо майна можуть бути: право власності на житловий будинок, квартиру, дачу, садовий будинок, гараж, інші будівлі і споруди, земельну ділянку, що відчужуються, може бути підтверджено, зокрема, одним з таких документів або їх дублікатів: нотаріально посвідченим договором купівлі-продажу, пожертви, довічного утримання (догляду), ренти, дарування, міни, спадковим договором; свідоцтвом про придбання арештованого нерухомого майна з публічних торгів (аукціонів); свідоцтвом про придбання заставленого майна на аукціоні (публічних торгах); свідоцтвом про право власності;

державним актом на право власності на земельну ділянку; свідоцтвом про право на спадщину; свідоцтвом про право власності на частку в спільному майні подружжя; договором про поділ спадкового майна; договором про припинення права на утримання за умови набуття права на нерухоме майно; договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно; договором про виділення частки в натурі (поділ); іпотечним договором, договором про задоволення вимог іпотекодержателя, якщо умовами таких договорів передбачено передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки; рішенням суду; договором купівлі-продажу, зареєстрованим на біржі, укладеним відповідно до вимог законодавства, тощо.

Згідно з пунктом 3 глави 7 розділу І Нотаріального порядку, документи, на підставі яких вчинено нотаріальну дію, та документи або копії (витяги) з них, необхідні для вчинення нотаріальної дії, обов'язково долучаються до примірника правочину, свідоцтва тощо, які залишаються у справах нотаріуса. У разі коли державну реєстрацію права власності на земельну ділянку та об’єкт нерухомого майна проведено без видачі документа, що посвідчує таке право або у зв’язку із втратою, пошкодженням чи псуванням відповідного державного акта на право власності, свідоцтва про право власності на нерухоме майно, нотаріальна дія щодо такого майна вчиняється на підставі інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, отриманої шляхом безпосереднього доступу до нього. Така інформація долучається до примірника правочину, свідоцтва тощо, які залишаються у справах нотаріуса [9].

У випадку відсутності у спадкоємця необхідних для видачі свідоцтва про право на спадщину документів, державний чи приватний нотаріус повинен роз’яснити спадкоємцю процедуру вирішення зазначеного питання в судовому порядку.

Таким чином, лише наявність належно підтвердженого документу щодо належності спадкодавцю нерухомого майна, є підставою для нотаріального оформлення спадщини та видачі відповідних свідоцтв про право на спадщину як за заповітом, так і за законом.

Список використаних джерел:

1. Долинська М.С. Порівняльний аналіз інституту спадкування за законодавством Київської Русі та незалежної України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 209–213.

2. Долинська М. С. Розвиток спадкових правовідносин за участю неповнолітніх на українських теренах. *Науковий вісник ЛьвДУВС. Серія юридична.* 2023. № 3. С. 173-181.

3.Про нотаріат: Закон України від 3.09.1993 р. № 3425-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12.

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

5. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» Закон України від 01.10.2008 р. № 614-VI . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-17#Text

6. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 року № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text

7. Кухарєв Олександр. Проблеми здійснення спадкових прав в умовах воєнного стану. 7 жовтня 2022 року. URL: https://sud.ua/uk/news/blog/251193-problemi-zdiysnennya-spadkovikh-prav-v-umovakh-voyennogo-stanu.

8. Долинська М. Деякі аспекти оформлення спадкових прав неповнолітніх у нотаріальному порядку. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»)»: журнал. 2023. № 10(24) 2023. С. 40-50.

9. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затв. Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12.

10. Долинська М.С. Деякі правові аспекти видачі нотаріусами свідоцтва про право на спадщину на обов'язкову частку в спадщині. *Наукові записки*

Львівського університету бізнесу та права: збірник наукових праць з економічних та юридичних наук. 2011. Вип. 7. С. 278 – 282.

Дутко А. О.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАСАДИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації викликало необхідність опрацювання та оновлення нормативно-правових актів щодо забезпечення права кожної особи на медичну допомогу, зокрема на надання реабілітаційних послуг в Україні. Війна на території України зумовлює все більшу актуальність та потребу реабілітації осіб, які постраждали внаслідок бойових дій. Сучасний стан проблеми полягає в тому, що особи, які постраждали внаслідок бойових дій, часто зазнають серйозних травм та втрати функцій, що впливає на їхню якість життя. В умовах війни важливо забезпечити військових та цивільних осіб високим рівнем медичної допомоги та необхідними реабілітаційними послугами.

Закон України «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я» закріплює термін «реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я» (далі – реабілітаційна допомога) – діяльність фахівців з реабілітації у сфері охорони здоров'я, що передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування у їхньому середовищі [1].

Крім зазначеного нормативного акту, визначення основних завдань системи реабілітації осіб з інвалідністю, видів і форм реабілітаційних заходів передбачаються у Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [2] та в інших нормативних актах, зокрема, у Порядку здійснення реабілітаційних заходів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 31 [3]; у Постанові Кабінету Міністрів України від 9.11.2022 № 1338 «Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб» [4], Порядку надання медичної та/або реабілітаційної допомоги із застосуванням телемедицини на період дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях (Наказ МОЗ України від 17.09.2022 № 1695) [5] тощо.

У Порядку здійснення реабілітаційних заходів під терміном «реабілітаційні заходи з надання послуг» розуміється система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, якими здійснюється комплексна реабілітація отримувачів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, заходів з реабілітації у сфері охорони здоров’я [3].

До отримувачів реабілітаційної допомоги належать: 1) особи з обмеженнями повсякденного функціонування; 2) члени сімей осіб з обмеженнями повсякденного функціонування. До надавачів реабілітаційної допомоги належать: 1) фахівці з реабілітації; 2) реабілітаційні заклади, відділення, підрозділи, інші уповноважені суб’єкти господарювання; 3) мультидисциплінарні реабілітаційні команди. Важливими є суб’єкти, що здійснюють організацію реабілітації або сприяють їй, до яких належать органи виконавчої влади, що здійснюють державне управління системою реабілітації або реалізують державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій, та

органи місцевого самоврядування (ст. 9 Закону України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [1]).

Послуги з реабілітації, що надаються особам з інвалідністю, наступні: 1) медична реабілітація; 2) психолого-педагогічна реабілітація; 3) фізична реабілітація; 4) професійна реабілітація; 5) трудова реабілітація; 6) фізкультурно-спортивна реабілітація; 7) соціальна реабілітація, які аналізувалися в науковій літературі [6]. Проте, підкреслюється, що не слід ототожнювати реабілітаційні послуги та медичну реабілітацію [7], оскільки у Порядку здійснення реабілітаційних заходів під терміном «реабілітаційні заходи з надання послуг» розуміється система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, якими здійснюється комплексна реабілітація отримувачів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, заходів з реабілітації у сфері охорони здоров'я [3].

Реалізація особами з обмеженнями повсякденного функціонування їх конституційних прав; проведення державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю, сприяння їх широкій інтеграції у суспільство – є одними з завдань держави. У зв'язку із зазначеним видається, що чинне законодавство потребує доопрацювання.

Розвиток та вдосконалення реабілітаційної допомоги населенню відкриває додаткові можливості для досягнення показників здоров'я населення. Медична реабілітація після тяжких та тривалих захворювань, операцій та травм у багатьох випадках має не менш важливе значення, ніж сам процес лікування.

Список використаних джерел:

1. Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text (дата звернення: 01.07.2024).

2. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

3. Порядок здійснення реабілітаційних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 № 31. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.10.2024).

4. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 9.11.2022 № 1338. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text (дата звернення 01.11.2024).

5. Порядок надання медичної та/або реабілітаційної допомоги із застосуванням телемедицини на період дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Наказ МОЗ України від 17.09.2022 № 1695. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-22?fin
d=1&text=%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0% BB%D1%96%D1%82#Text.

6. Дутко А. Правове регулювання реабілітації в сфері охорони здоров’я *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. Том 1. №84. 2024. С. 266-271.

7. Дутко А. Цивільно-правове регулювання надання реабілітаційних послуг. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3 (56), 2024. С. 48-51http://pjv.nuoua.od.ua/v3_2024/12.pdf.

Забзалюк Д.Є.,
завідувач кафедри
загально-правових дисциплін Інституту права,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Відповідно до ч. 1 ст. 189 ЦПК України завданнями підготовчого провадження є: 1) остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу; 2) з'ясування заперечень проти позовних вимог; 3) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів; 4) вирішення відводів; 5) визначення порядку розгляду справи; 6) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Стаття 197 ЦПК України передбачає, що суд у підготовчому засіданні, зокрема, у разі необхідності заслуховує уточнення позовних вимог та заперечень проти них та розглядає відповідні заяви; з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі; вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судове засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста. Частина 2 статті 200 ЦПК України передбачає, що за результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про: 1) залишення позовної заяви без розгляду; 2) закриття провадження у справі; 3) закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті. Згідно із положенням п. 2 ч. 1 ст. 255 ЦПК України підставою для закриття провадження у справі є встановлення відсутності предмету спору. Відповідно до ч. 2 ст. 43 ЦПК України

учасники справи зобов'язані, зокрема, сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи.

Відповідно до положень ст. 222 ЦПК України (під час розгляду справи по суті) головуючий з'ясовує, чи мають учасники справи заяви чи клопотання, пов'язані з розглядом справи, які не були заявлені з поважних причин у підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом, та вирішує їх після заслуховування думки інших присутніх у судовому засіданні учасників справи. Суд залишає без розгляду заяви та клопотання, які без поважних причин не були заявлені в підготовчому провадженні або в інший строк, визначений судом (ч. 2 ст. 222 ЦПК України). Також ч. 2 ст. 126 ЦПК України передбачає, що документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

З огляду на зазначене, клопотання про закриття провадження у справі має бути подане у підготовчому засіданні. Подання такого клопотання після набрання чинності ухвалою суду про закриття підготовчого провадження та призначення до розгляду цивільної справи (особливо у випадку не зазначення причин пропущення встановленого законом строку для подання даного клопотання), є порушень вимог ЦПК України та має бути залишене без розгляду на підставі ст.ст. 44, 126 та 222 ЦПК України (як приклад, див.:[1]). Однак залишення такого клопотання без розгляду не вирішить ситуацію з відсутністю предмету спору і суддя буде змушений винести ухвалу про закриття провадження у справі (як приклад, див.:[2]). Єдиною передбаченою на цей час процесуальною можливістю уникнути такого судового рішення є звернення до суду з клопотанням про повернення до розгляду справи у підготовчому провадженні (у порядку ст.ст. 189, 197, 198 та 222 ЦПК України). Аргументацією такого клопотання повинно слугувати одночасно: 1) зловживання процесуальними правами учасником, що подав клопотання про закриття провадження у справі з порушенням процесуальних строків, а також 2) наявність у позивача правомірних очікувань на належне виконання учасниками провадження їх процесуальних прав та обов'язків.

Щодо можливості повернення у підготовче провадження, то Верховний Суд у справі № 916/2421/18 від 02 жовтня 2019 року зазначив, що судовий розгляд на стадії підготовчого засідання безпосередньо пов'язаний з діяльністю суду по, зокрема, остаточному визначенню предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу.

Вказаному обов'язку суду кореспондується, зокрема, обов'язок учасників справи не зловживати своїми правами (ст. 44 ЦПК України), обов'язок сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи, а також подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази (ст. 43 ЦПК України). Також Верховний Суд у постанові у справі № 902/271/18 від 03 жовтня 2019 року [3] погодився з судами першої та апеляційної інстанцій у питанні можливості повернення до стадії підготовчого провадження після його закриття у випадку, якщо судом встановлено замовчування відповідачем важливого питання, яке мало б бути вирішено саме на стадії підготовчого провадження. На думку Верховного Суду, стадія підготовчого провадження з огляду на її мету є не формальною, а реальною запорукою здійснення ефективного правосуддя на стадії розгляду справи по суті, тож належне та добросовісне ставлення до стадії підготовчого провадження як з боку суду, так і з боку всіх учасників справи, є таким, що у повній мірі відповідає засадам справедливого правосуддя. У Постанові у справі № 907/651/18 від 26 січня 2022 року Верховним Судом зроблено висновки, що суди першої інстанції за наявності певних обставин можуть прийняти рішення про повернення до стадії підготовчого провадження після його закриття для вчинення тих чи інших процесуальних дій, які можуть бути реалізовані лише на стадії підготовчого провадження.

Схожі за змістом правові висновки сформовані у постановах Верховного Суду від 16.12.2021 у справі № 910/7103/21, від 16.02.2021 у справі № 922/2115/19. Хоча дані правові позиції винесені Верховним Судом у господарських справах, їх застосування у цивільному процесі не є поодиноким [4-8]. Незважаючи на це, суди часто відмовляють у задоволенні такого

клопотання посилаючись на: а) відсутність положень ЦПК України щодо можливості повернення до стадії підготовчого провадження; б) можливість такого повернення до початку судового засідання щодо розгляду справи по суті; в) неможливості такого повернення після винесення ухвали про закриття підготовчого провадження [9; 10].

Чинне цивільне законодавство містить однозначні положення щодо неприпустимості зловживання як матеріальними, так і процесуальними правами (ст.ст. 3, 13 ЦК України, ст.ст. 2, 12, 43, 44 ЦПК України). При цьому, у законодавчих актах мова ведеться не лише про неприпустимість зловживання правами, але і про необхідність добросовісного їх використання.

Список використаних джерел:

1. Ухвала Іллічівського міського суду Одеської області суду у справі від 07 вересня 2021 року № 501/3155/20.

2. Постанова Верховного Суду у справі від 11 квітня 2019 року № 712/13263/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/ 81107566.

3. Постанова Верховного Суду у справі від 02 жовтня 2019 року № 916/2421/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/ 84665477.

4. Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 20 січня 2022 року у справі № 466/4074/21.

5. Ухвала Овідіопольського районного суду Одеської області від 25 травня 2021 року у справі № 509/1097/20.

6. Ухвала Борівського районного суду Харківської області від 26 жовтня 2021 року у справі № 614/511/21.

7. Ухвала Корольовського районного суду міста Житомира від 26 травня 2021 року у справі № 296/5928/19.

8. Ухвала Дзержинського районного суду м. Харкова від 20 липня 2021 року у справі № 638/19738/19.

9. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 01 лютого 2021 року у справі № 461/7330/15-ц.

10. Ухвала Мостиського районного суду Львівської області від 02 червня 2021 року у справі № 448/51/18.

Заяць О. С.,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
доктор юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

«ГОНОРАР УСПІХУ» ЯК УМОВА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні [1]. Взаємовідносини адвокатів з їх клієнтами базуються на договорі про надання правничої допомоги, який є підставою встановлення їхніх взаємних прав та обов'язків.

Договір про надання правничої допомоги – це домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правничої допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правничої допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Договір про надання правничої допомоги укладається в письмовій формі і, у випадках, визначених у законі, може укладатися усно з подальшим записом про це в журналі та врученням клієнту документа (що підтверджує оплату гонорару (винагороди)) чи з подальшим укладенням договору в письмовій формі протягом трьох днів (а якщо для цього існують об'єктивні перешкоди – у найближчий можливий строк).

Зміст будь-якого договору становлять його умови. Умова про предмет є істотною для будь-яких цивільних договорів, у тому числі і договору про надання правничої допомоги. Відповідно до ч. 5 ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зміст договору про надання правничої допомоги не може суперечити Конституції України та законам України, інтересам держави і суспільства, його моральним засадам, присязі адвоката України та правилам адвокатської етики [1].

При цьому, необхідно враховувати також положення ст. 203 Цивільного кодексу України [2], виходячи зі змісту яких: а) зміст договору про надання правничої допомоги не може суперечити Цивільному кодексу України, іншим актам цивільного законодавства, інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; б) особа, яка вчиняє договір про надання правничої допомоги, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; в) волевиявлення учасника договору про надання правничої допомоги має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; в) договір про надання правничої допомоги має вчинятися у формі, встановленій законом; г) договір про надання правничої допомоги має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним; ґ) договір про надання правничої допомоги, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Поряд з тим, укладаючи договір про надання правничої допомоги, його сторони також домовляються про гонорар, що є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту. Порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правничої допомоги. При встановленні розміру гонорару враховуються складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час [1].

Вважаємо за доцільне погодитися з концепцією договірного врегулювання

особливостей здійснення адвокатської діяльності в рамках адвокатського об'єднання на основі договору про створення адвокатського об'єднання, в якому встановлюються правовий режим переданого йому майна, особливості управління, використання ділової репутації окремих адвокатів, визначення підприємницького чи непідприємницького статусу [3, с. 36]. Відтак, зважаючи на те, що адвокатська діяльність може мати непідприємницький режим, вважаємо, що ціна не є істотною умовою договорів про надання правничої допомоги. Підтвердженням цьому слугує те, що непоодинокими є випадки надання правничої допомоги pro bono (безоплатно).

Разом з тим, однією з умов договору, щодо якої сторони можуть дійти згоди є умова про «гонорар успіху». Наприклад, ще у постанові Вищого господарського суду України від 15.11.2016 у справі № 925/71/16 суд зазначив, що така умова договору, як «гонорар успіху», цілком відповідає принципу свободи договору та не має колізій із нормами чинного законодавства [4]. Однак, у постанові Верховного Суду від 12.06.2018 у справі № 462/9006/14-ц було вказано, що за своїм змістом і правовою природою «гонорар успіху» не є ціною договору (платою за надані послуги), а є платою за сам результат (позитивне рішення), досягнення якого, відповідно до умов договору, не ставиться в залежність від фактично наданих послуг [5]. Натомість, Велика Палата Верховного Суду в одній із своїх постанов виснувала, що гонорар успіху треба розцінювати як складову частину гонорару адвоката, що входить до судових витрат і підлягає розподілу між сторонами [6].

Своєю чергою, Д.Д. Луспеник звернув увагу, що Європейський суд з прав людини зауважив, що згідно з його прецедентною практикою угода про виплату адвокату частки від виграшу є угодою, в якій клієнт зобов'язується виплатити адвокату як гонорар певний процент від тієї суми, яку суд може присудити йому в разі виграшу. Суд вказав, що подібні угоди, якщо вони юридично дійсні, можуть свідчити про те, що у заявника дійсно виник обов'язок виплатити гонорар своєму адвокату. Також, Європейський суд з прав людини у своїй практиці розмежовує угоди про виплату частки від виграшу (коли обов'язок

виплати залежать від виграшу справи, а розмір гонорару визначено у процентах від суми виграшу) від інших видів угод про «гонорар успіху» (коли обов'язок виплати гонорару також залежить від виграшу справи, але його розмір визначено в твердій грошовій сумі, або він являє собою премію, що додається до основної суми гонорару) [7].

Щодо власне дефініції, то немає підстав не погодитися, що гонорар успіху – це форма оплати послуг адвоката, за якої адвокат отримує винагороду лише у разі успішного вирішення судової справи (постановлення рішення на користь клієнта) [8, с. 147]. Зокрема, у літературі також обґрунтовують, що запровадження гонорару успіху адвоката сприятиме підвищенню відповідальності адвоката за свої дії з метою отримання законного та обґрунтованого судового рішення на користь довірителя [9, с. 470].

Нам імпонує поширений у судовій практиці підхід, відповідно до якого тлумачення ч. 2 ст. 632 Цивільного кодексу України свідчить, що в цій нормі закріплено принцип стабільності (або відносної неможливості зміни) встановленої сторонами ціни, що є проявом обов'язковості виконання умов договору (стаття 629 ЦК України). У ч. 2 ст. 632 Цивільного кодексу України допускається наявність винятків, які можуть бути встановлені договором або законом. При цьому в законі або ж договорі обов'язково мають бути визначені як випадки зміни ціни, так і умови такої зміни [10].

На підставі викладеного, конкретизуючи деякі аспекти, вважаємо за доцільне підсумувати, що закріплення умови про «гонорар успіху» у договорі про надання правничої допомоги не суперечить чинному законодавству України (хоча є специфічним винятковим прикладом визначення вартості послуг), не порушує умов дійсності його як правочину і є складовою частиною умови про ціну такого договору. Поряд з тим, при визначенні питань щодо відшкодування судових витрат суди у будь-якому разі застосовують засаду співмірності, а не безапеляційно зафіксовану домовленість у договорі про надання правничої допомоги. Закріплення сторонами умови про «гонорар успіху» відповідає принципові свободи договору та відіграє стимулюючу роль задля забезпечення

належного та своєчасного виконання адвокатами своїх зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України № 5076-VI від 05.07.2012. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 12.10.2024).

2. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text (дата звернення: 12.10.2024).

3. Юркевич Ю.М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: дис… д-ра юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2017. 437 с.

4. Постанова Вищого господарського суду України у справі № 925/71/16 від 15.11.2016. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/62823481 (дата звернення: 12.10.2024).

5. Постанова Верховного Суду у справі № 462/9006/14-ц від 12.06.2018. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: http://reyestr.court.gov.ua (дата звернення: 12.10.2024).

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 904/4507/18 від 12.05.2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017 (дата звернення: 12.10.2024).

7. Луспеник Д. Гонорар успіху адвоката: практика Європейського суду з прав людини. *Офіційний сайт Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області.* URL: http://kdkako.com.ua/gonorar-uspihu-advokata-praktika-ievropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini/ (дата звернення: 12.10.2024).

8. Фоміна О. І. До питання про суттєві умови та правову природу договору про надання правової допомоги. *Юридичний бюлетень.* 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 144–148.

9. Шандула О.О., Сьомак Т.О. До питання про гонорар успіху адвоката. *Юридичний науковий електронний дурнал.* 2022. № 6. С. 468-470.

10. Постанова Верховного Суду у справі № 395/499/16-ц від 19.08.2019.

Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83749242 (дата звернення: 12.10.2024).

Кострицький І. Л.,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Одеський державний університет внутрішніх справ)
Середницька І. А.,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
кандидат юридичних наук, доцент
(Одеський державний університет внутрішніх справ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДОГОВОРУ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ЗА НОВІТНІМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [1] набрав чинності 1 січня 2005 року, тобто 19 років тому. Більша частина положень цього Закону не відповідає вимогам та потребам учасників обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а також не враховує вимоги Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/103/ЄС від 16 вересня 2009. Тому 21 травня 2024 року був прийнятий Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [1] та набирає чинності з 1 січня 2025 року. Цей Закон регулює відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-

правової відповідальності власників наземних транспортних засобів і спрямований на забезпечення здійснення виплати за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну потерпілих осіб під час використання наземних транспортних засобів в Україні.

Відповідно до цього Закону укладаються договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності таких видів: 1) договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, що діє виключно на території України, тобто внутрішній договір страхування; 2) договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, що діє на території держав - членів міжнародної системи автомобільного страхування «Зелена картка», зазначених і не викреслених у страховому сертифікаті «Зелена картка», тобто міжнародний договір страхування.

На території України дозволяється використання виключно забезпечених транспортних засобів. А забезпечений транспортний засіб це наземний транспортний засіб, зазначений у договорі обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Власник транспортного засобу має право вибору страховика для укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. Власник наземного транспортного засобу це особа, яка є власником відповідно до закону або законним володільцем (користувачем) наземного транспортного засобу на підставі права власності, права господарського відання, оперативного управління, договору оренди або на інших законних підставах.

Учасниками ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є страхувальники та інші особи, цивільно-правова відповідальність яких застрахована, потерпілі особи (їхні законні представники, спадкоємці, правонаступники), інші особи, мають право на отримання страхової виплати, страховики, надавачі супровідних послуг на ринку страхування, МТСБУ.

Страховик не може відмовити власнику транспортного засобу в укладенні договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності щодо належного такому власнику транспортного засобу.

Предметом договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є передача страхувальником за плату ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, страховику. Об'єктом страхування за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок використання забезпеченого транспортного засобу особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, життю, здоров'ю та/або майну потерпілих осіб внаслідок настання страхового випадку.

Договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності укладається виключно в електронній формі з дотриманням вимог до письмової форми правочину та створюється у формі електронного документа.

Внутрішній договір страхування набирає чинності з дати і часу початку строку його дії, визначених у такому договорі, але не раніше дати і часу внесення запису про такий договір до Єдиної централізованої бази даних, та припиняється о 24 годині дати, визначеної таким договором як дата припинення строку дії договору.

Міжнародний договір страхування набирає чинності з 0 годин дати початку строку його дії, визначеної таким договором, але не раніше початку доби, наступної після внесення запису про такий договір до Єдиної централізованої бази даних, та припиняється о 24 годині дати, визначеної таким договором як дата припинення строку дії договору.

Страхове покриття за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності діє протягом усього строку дії договору страхування цивільно-правової відповідальності.

Страхова премія у повному обсязі сплачується до або під час укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності.

Після укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності страховик зобов'язаний не пізніше дати і часу початку строку його дії надіслати (надати) страхувальнику страховий поліс у спосіб, обраний таким страхувальником із запропонованих страховиком, з використанням контактних даних, зазначених страхувальником під час укладення договору. У страховому полісі обов'язково зазначаються: 1) номер договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в Єдиній централізованій базі даних; 2) дата і час початку дії, строк дії договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності; 3) інформація про страхувальника та забезпечений транспортний засіб; 4) найменування страховика, його місцезнаходження, у тому числі поштова адреса, номер телефону, адреса електронної пошти для подання письмових вимог та заяв; 5) розмір страхової премії; 6) розмір страхової суми; 7) посилання на запис про договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в Єдиній централізованій базі даних про такий договір; 8) відомості про укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності з особливостями та/або обмеження щодо умов використання забезпеченого транспортного засобу (для внутрішніх договорів страхування); 9) територія дії договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (для міжнародного договору страхування); 10) інша інформація, обов'язковість зазначення якої встановлено МТСБУ.

Після укладення міжнародного договору страхування страховик зобов'язаний не пізніше дати і часу початку строку його дії також надіслати (надати) страхувальнику страховий сертифікат «Зелена картка».

Страховик зобов'язаний надати на вимогу страхувальника безоплатно у паперовій формі бланк повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду та інструкцію із заповнення такого бланка.

Внутрішній договір страхування укладається строком на шість місяців або один рік Міжнародний договір страхування може укладатися строком на 15 календарних днів, 21 календарний день, один місяць, два місяці, три місяці,

чотири місяці, п’ять місяців, шість місяців, сім місяців, вісім місяців, дев’ять місяців, десять місяців, одинадцять місяців або один рік.

У разі настання страхового випадку страховик зобов’язаний здійснити страхову виплату в межах страхової суми. Страховим випадком за договором обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності є дорожньо-транспортна пригода за участю забезпеченого транспортного засобу, внаслідок якої у особи, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, виник обов’язок відшкодувати шкоду, заподіяну життю, здоров’ю та/або майну потерпілих осіб. Розміри страхових сум за внутрішніми договорами страхування встановлюються за шкоду, заподіяну: 1) життю та здоров’ю потерпілих осіб, - у розмірі, еквівалентному не менше 1,3 мільйона євро на одну потерпілу фізичну особу, та у розмірі, еквівалентному не менше 6,45 мільйона євро на один страховий випадок незалежно від кількості потерпілих осіб; 2) майну потерпілих осіб, - у розмірі, еквівалентному не менше 1,3 мільйона євро на один страховий випадок незалежно від кількості потерпілих осіб.

Дія договору обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності достроково припиняється: 1) за згодою страхувальника та страховика з ініціативи будь-якої із сторін; 2) в односторонньому порядку за письмовою вимогою страхувальника у разі подання страхувальником письмової вимоги про дострокове припинення договору обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності у зв’язку з виходом забезпеченого транспортного засобу з володіння страхувальника проти його волі або знищення такого транспортного засобу дія такого договору припиняється з дня отримання страховиком такої вимоги; 3) у випадку Укладення внутрішнього договору страхування щодо одного й того самого забезпеченого транспортного засобу достроково припиняє дію попереднього укладеного внутрішнього договору страхування щодо такого транспортного засобу з дати і часу набрання чинності новим внутрішнім договором страхування.

Введення в дію цього закону буде слугуватиме підвищенню рівня захисту потерпілих в дорожньо-транспортних пригодах осіб, підвищенню якості

обслуговування клієнтів та сприяти впровадженню електронних технологій та слугуватиме підвищенню довіри до такого страхування та розвитку відповідного ринку страхування.

Список використаних джерел:

1. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1961-IV / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України.* 2004. №30, том 1, стор. 182, стаття 2000.

2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 21 травня 2024 р. № 3720-IX / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України.* 2024. №59, стаття 3493.

Майкут Х. В.,
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВІРНОЇ ТА ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток суспільних відносин впливає на всі сфери суспільного життя й водночас ставить різноманітні завдання, які потребують свого вирішення. Однією з таких сфер є медицина. В результаті «наукового буму», який

розпочався у XX столітті і триває донині, медицина з високим рівнем розвитку медичних технологій відкрила перед людством багато можливостей, яких раніше не було. Відтак, стало можливим отримати якісні медичні послуги, в т. ч. із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ).

Нормативне регулювання відносин в означеній сфері здійснюється на відомчому рівні Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 року № 787, яким затверджено Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні [1]. Проте ні вказаний Порядок, ні жоден інший нормативно-правовий акт не встановлює особливостей відповідальності у сфері надання медичних послуг із застосуванням ДРТ, що є надзвичайно важливим для забезпечення захисту прав учасників вказаних відносин.

Застосування методик лікування безпліддя здійснюється за різними схемами оформлення відносин. Як зауважує Н. Старікова, саме правове оформлення відносин між учасниками ДРТ впливає на визначення підстав та умов цивільно-правової відповідальності в цій сфері. Договірні відносини між учасниками ДРТ можуть оформлюватися нотаріально засвідченою копією письмового спільного договору між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям (п. 6.11 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні), договором про надання репродуктивних послуг, договором про надання медичних послуг у сфері ДРТ тощо. Усі вказані договори є різновидами договору про надання послуг. Отже, за наявності договірних відносин між учасниками ДРТ йдеться й про договірну цивільно-правову відповідальність, яка є пріоритетною, позаяк надає можливість учасникам відносин із застосуванням ДРТ передбачити такі форми цивільно-правової відповідальності, які б ефективно захищали їхні права в разі невиконання чи неналежного виконання договору [2, с. 64].

Укладення договору про надання медичних послуг із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, в якому передбачено цивільно-правову відповідальність, не остерігає від ризику вчинення цивільно-правового делікту, що виходить за межі домовленості його сторін. Зазначене матиме місце, коли в

разі порушення договірного зобов'язання заподіюватиметься шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю пацієнта. Зазначений висновок слідує з аналізу приписів ст. 1196 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [3].

Положення, згідно якого відшкодування шкоди, завданої здоров'ю, має здійснюватися за правилами про деліктну відповідальність, є достатньо поширеним трендом сучасного деліктного права в світі, й на думку авторів Концепції оновлення Цивільного кодексу України повинно бути об'єктивовано в ЦК України за результатами рекодифікації [4, с. 52].

Своєю чергою відповідь на питання про співвідношення договірної та деліктної відповідальності знаходимо в матеріалах судової практики. До прикладу, Верховний Суд у своїй постанові від 27.02.2019 у справі № 755/2545/15-ц зазначив, що договірна відповідальність настає за невиконання умов договору, а позадоговірна (деліктна) – за спричинену шкоду здоров'ю на підставі правил ст. 1166, 1167, 1195 ЦК України, й крім того, зауваживши, що, якщо у разі ненадання чи неналежного надання медичної допомоги пацієнтові завдана шкода каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, то застосовуються правила як про договірну, так і деліктну відповідальність [5].

Однак, на слушне зауваження Ю. М. Юркевича, ст. 1196 та інші приписи ЦК України не в змозі у неоднозначний спосіб визначити орієнтири правозастосування у всіх можливих ситуаціях. Надання потерпілій особі права вибору з питань застосування договірної або деліктної відповідальності також могло б бути одним з варіантів врегулювання таких проблем за наслідками рекодифікації [6, с. 631, 633].

Отже, цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичних послуг із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій може мати договірний характер, що матиме місце у випадку порушення умов договору, позадоговірний характер – в разі заподіянні шкоди цивільно-правовим деліктом або змішаний характер – у випадку симбіозу порушення умов договору та цивільно-правового делікту. Водночас, незалежно від характеру цивільно-правової відповідальності,

мета застосування кожної з її різновидів полягатиме в компенсації потерпілому тих негативних наслідків у вигляді шкоди, яких він зазнав внаслідок порушення суб'єктивних прав або інтересів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13?find=1&text=%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D1%96%D1%80#Text

2. Старікова Н. Підстави та умови цивільно-правової відповідальності у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 63-67.

3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text

4. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

5. Постанова Верховного Суду у справі № 755/2545/15-ц від 27.02.2019. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020404

6. Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах оновлення цивільного законодавства України : колективна монографія / Авраменко О. В., Андрусів У. Б., Верба О. Б. та ін.; за ред. проф. І. В. Красницького та проф. Ю. М. Юркевича. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 868 с.

Пасайлюк І. В.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ВІДЗИВ НА ПОЗОВНУ ЗАЯВУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Основним документом, який подається відповідачем в цивільному та інших судочинства є відзив. Відзив – це процесуальний документ, в якому відповідач викладає свої заперечення (за наявності) щодо наведених позивачем обставин та правових підстав позову, з якими відповідач не погоджується, із посиланням на відповідні докази та норми права [1].

При розгляді справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору виключно у заявах по суті справи, визначених Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України). Видами заяв по суті у цивільному судочинстві є: позовна заява, відзив на позовну заяву, відповідь на відзив, заперечення, пояснення третьої особи. Подання заяв по суті справи є правом учасників справи, тому подання відзиву це право відповідача, а не обов’язок, його заперечення проти позову, адресованого позивачем.

Відповідно до ст. 12 ЦПК України, цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін. Учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов’язків, передбачених законом [2]. Кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень. У цивільному процесі відзив є основним процесуальним документом, в якому відповідач викладає свою правову позицію щодо змісту позовних вимог. В ч. 2 ст. 191 ЦПК України зазначено, що у разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений

судом строк без поважних причин суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи [2]. І хоча, на відміну від Кодексу адміністративного судочинства України, неподання відзиву не розцінюватиметься судом як визнання позову, відповідачу слід подавати відзив, оскільки саме у наведеному процесуальному документі зазначаються аргументи, обґрунтовуються заперечення, наводяться факти та докази, які спростовують позовні вимоги іншої сторони. Зміст та форма відзиву передбачена ст. 178 ЦПК України. Так, зазначається: 1) найменування (ім'я) позивача і номер справи; 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) відповідача, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України (для юридичних осіб, зареєстрованих за законодавством України), реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серію паспорта (для фізичних осіб − громадян України), номери засобів зв'язку, адресу електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету; 3) у разі повного або часткового визнання позовних вимог − вимоги, які визнаються відповідачем; 4) обставини, які визнаються відповідачем, а також правову оцінку обставин, надану позивачем, з якою відповідач погоджується, тощо. До відзиву додаються: 1) докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються заперечення відповідача, якщо такі докази не надані позивачем; 2) документи, що підтверджують надіслання (надання) відзиву і доданих до нього доказів іншим учасникам справи (ч. 5 ст. 178 ЦПК України. Копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду. Відзив подається в строк, встановлений судом, який не може бути меншим п'ятнадцяти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Суд має встановити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підготувати його та

відповідні докази, а іншим учасникам справи − отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі [1].

Важливо, якщо відповідач не встигає подати відзив у строк, визначений судом, відповідачу з метою захисту його інтересів та врахування всіх наявних в нього доказів під час розгляду справи у суді, необхідно подати клопотання (заяву) про продовження строку подання відзиву. Так, згідно ч. 2 ст. 127 ЦПК України, *встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду* [2]. Адже, у разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк та неподання клопотання (заяви) про продовження строку на подання відзиву до моменту закінчення цього строку, суд вирішить справу за наявними матеріалами, що може призвести до неврахування позиції відповідача та настання негативних наслідків [3]. У відповіді на відзив позивач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених відповідачем у відзиві заперечень і мотиви їх визнання або відхилення. Відповідь на відзив підписується позивачем або його представником. До відповіді на відзив, відповідно до ст. 179 ЦПК України, застосовуються правила, встановлені ч. 3, 5 ст. 178 ЦПК України. Відповідь на відзив подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить позивачу підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи − отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу − надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

У запереченні відповідач викладає свої пояснення, міркування і аргументи щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань і аргументів і мотиви їх визнання або відхилення. Заперечення підписується відповідачем або його представником. До заперечення застосовуються правила, встановлені ч. 3, 5 ст. 178 ЦПК України. Заперечення подається в строк, встановлений судом. Суд має

встановити такий строк подання заперечення, який дозволить іншим учасникам справи отримати заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті [4].

Водночас, з аналізу ряду процесуальних норм ЦПК України вбачається, що неподання відзиву на позов є перешкодою, яку відповідач створює собі самому у майбутньому процесі доказування обґрунтованості своїх заперечень проти вимог позивача. Зокрема, за ч. 3 ст. 83 ЦПК України зобов'язаний подати суду докази разом з поданням відзиву, а в силу п. 6 ч. 3 ст. 178 ЦПК України, відзив повинен містити перелік документів та інших доказів, що додаються до відзиву, та зазначення документів і доказів, які не можуть бути подані разом із відзивом, із зазначенням причин їх неподання. Згідно ж ч. 4 ст. 83 ЦПК України, якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об'єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу.

Тобто цивільне процесуальне значення відзиву в даному випадку полягає у тому, що ця заява по суті спору, будучи письмовим підтвердженням правової позиції відповідача у спорі, одночасно слугує і відправною точкою процесу доказування для останнього, адже можливість подання відповідачем будь-яких доказів без попереднього чи одночасного подання відзиву, процесуальним законом не передбачена. З цього умовиводу вбачається логічним наступний висновок: у разі неподання відповідачем відзиву на позов у визначених ухвалою суду строк та подання, натомість, клопотання про приєднання до справи певних доказів, суд має повне право відхилити таке клопотання з підстав порушення відповідачем норми ч. 3 ст. 83 ЦПК України. При цьому, ступінь обґрунтованості такого клопотання значення не має, зважаючи на норму ч. 1 ст. 174 ЦПК України, згідно з якою у позовному провадженні вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору викладаються учасниками справи виключно у заявах по суті справи, визначених даним Кодексом [5]. Водночас, відсутність у справі відзиву на позов не може слугувати підставою для

позбавлення суд обов’язку безпосередньо дослідити обставини спору та зробити висновки про обґрунтованість позовних вимог.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації для відділів державної виконавчої служби та державної реєстрації актів цивільного стану на тему: «Подання та оформлення відзиву на позовну заяву, відповіді на відзив, заперечень та пояснень третьої особи щодо позову або відзиву на позовну заяву у адміністративному, цивільному та господарському судочинстві». URL: https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/proc%20dok(1).pdf.

2. Цивільний процесуальний кодекс України у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48.

3. Відзив на позовну заяву: правові аспекти та стратегія захисту інтересів. URL: https://firstlegal.com.ua/vidziv-na-pozovnu-zayavu-pravovi-aspekti-ta-strategiya-zahistu-interesiv/.

4. Що таке відзив на позов та які вимоги до його оформлення? URL: https://ivanivska-gromada.gov.ua/scho-take-vidziv-na-pozov-ta-yaki-vimogi-do-jogo-oformlennya-15-14-02-28-09-2020/.

5. Хоміній М. С. Відзив як процесуальний засіб захисту відповідача у земельно-майнових спорах, підсудних судам загальної юрисдикції. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/1_2024/10.pdf.

Петрончак Ю. О.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нормативно-правовим актом, що розкриває детальний зміст правового регулювання окремих аспектів волонтерської діяльності, зокрема у випадку їх обтяження іноземним елементом, є Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення». Даний нормативно-правовий акт зазначає, що «товарами військового призначення є: вироби військового призначення – озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали та обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів» [1].

Як випливає зі сказаного, ведучи мову про товари військового призначення, найчастіше ми маємо на увазі саме вироби, проте два допоміжні підвиди: послуги та технології, можна припустити, також мають місце своєрідного супровідного спецімпорту.

Можна стверджувати, що закупівля громадськими та благодійними організаціями товарів військового призначення і подвійного використання є безпрецедентним феноменом що до нього спричинилися воєнні реалії. Такий стан речей дещо розхитав усталені юридичні догми про оборотоздатність речей, переводячи військову зброю та обладнання з розряду вилучених з цивільного обороту в розряд обмежено обороноздатних речей, стаючи поштовхом до переосмислення окремих цивілістичних доктрин.

Спробуємо вдатися до практичного аспекту питання. Як відомо, з весни 2022 року одному із благодійних фондів, що є видом благодійної, а отже неурядової організації, вдалося отримати дозвіл на закупівлю товарів військового призначення та подвійного використання. Піонером цієї галузі став БО «Повернись живим». Цьому прикладу невдовзі слідували інші громадські та благодійні організації, зокрема БО «Фонд Порошенка» та неприбуткова організація «Світовий конгрес українців».

Зокрема, протягом десяти останніх місяців, з моменту оприлюднення даних про отримання ліцензії на закупівлю товарів військового призначення та подвійного використання, БО «Повернись живим» вдалося придбати та передати до кінцевого споживача комплекс ударного БПЛА Bayraktar TB2 у складі трьох безпілотників, наземної станції, керованих боєприпасів й іншого устаткування, 65 розвідкомплексів, 11 спеціальних броньованих автомобілів, 1460 кулеметів калібру 7,62-мм, близько 7 тисяч одиниць телевізійної та нічної оптики, дальноміри, гвинтівки, магазини, ріжки, патрони тощо [2].

Такий стан речей мав місце бути втіленим завдяки тому, що в Україні, попри віднесення певних об’єктів права власності до таких, що вилучені з цивільного обороту, немає вичерпного переліку суб’єктів, які уповноважені на їх спецекспорт (імпорт). Це стало підставою для того, аби юристам зазначеної БО зібрати необхідні документи та подати їх для реєстрації себе як суб’єкта спецімпорту.

Як зазначає Р. Величко, «необхідним для купівлі є демонстрація виробнику сертифікату кінцевого споживача, тоді як для зі сторони контролюючих органів (Державна служба експортного контролю України – ДСЕКУ) провадяться валютні контролі, фінансові моніторинги». Як результат має місце економія найцінніших ресурсів: часу та коштів [3].

Цікавим аспектом для здійснення фактичних закупівель є необхідність володіння сертифікатом кінцевого споживача – документом, який по суті вказує на де-факто транзитну діяльність громадської чи благодійної організації як

транспортера, чи експедитора. А, як показує практика, завдання доставки купленої техніки – не менш просте, як сама купівля.

На думку У. Федоряченко, «благодійні фонди не мають таких логістичних потужностей, як НАТО або Міноборони, тому доводиться прокладати власні шляхи». Значну кількість одиниць бронетехніки, яка безперешкодно закупляється у Великій Британії, яка після виведення військ з Іраку та Афганістану скорочує свою армію і розпродає бронетехніку, поромом доправляли в Нідерланди, а потім через усю Європу вони їхали до Варшави. Там бронетехніку кранами переставляли на вантажівки українських перевізників, які доставляли її командирам бригад [4].

Труднощі викликає не лише сам трекінг, але і засоби його здійснення. Куплену бронетехніку як правило, перевозять вантажівками, тралами, тентами після отримання відповідних дозволів на експорт у країні продавця, а також ліцензії на перетин територій транзитних країн, тривалість виготовлення яких коливається від декількох днів до тижнів шляхом в залежності від міри завантаженості профільного міністерства конкретної держави.

Для всебічності дослідження слід зазначити, що не лише неурядовими – громадськими та благодійними організаціями – провадиться закупівля товарів військового призначення. Цілком закономірно, що вона і надалі здійснюються представниками Міністерства Оборони України, ЗСУ та ГРУ компаніями-посередниками.

Список використаних джерел:

1. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text.

2. Про повернись живим. URL: https://savelife.in.ua/about-foundation/.

3. Як українські волонтери закуповують зброю для України. URL: https://www.dw.com/uk/yak-ukrainski-volontery-staiut-spetsimporteramy-i-zavoziat-v-ukrainu-zbroiu/a-62351942.

4. Кожен із нас збройовий барон. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2023/04/26/699483/.

Пиць А. А.,
приватний виконавець,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВИ ПРО ВІДКРИТТЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ БОРЖНИКОМ ДО СУДУ, У ЗВ'ЯЗКУ З ВІДКРИТТЯМ ПРИВАТНИМ ВИКОНАВЦЕМ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ НЕ ЗА МІСЦЕМ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ

Відповідно до вимог частини 5 статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження [1]. Так, постанова про відкриття є початком примусового виконання судового рішення. Втілюючи в собі початок заходів примусового виконання, саме постанова про відкриття виконавчого провадження є однією з найбільш оскаржуваних з боку боржників у виконавчому провадженні.

Вважаю за необхідне звернути увагу на те, хто є боржником у виконавчому провадженні. Статтею 15 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення [1].

Місце виконання судового рішення також чітко визначено у Закону України «Про виконавче провадження». Приватний виконавець приймає до виконання виконавчі документи за місцем проживання, перебування боржника - фізичної особи, за місцезнаходженням боржника – юридичної особи або за місцезнаходженням майна боржника. Виконавчі дії у виконавчих провадженнях, відкритих приватним виконавцем у виконавчому окрузі, можуть вчинятися ним на всій території України [1].

Оскарження постанови приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження до суду регламентується статтею 74 Закону України «Про виконавче провадження» – рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом [1].

Щодо строку подання скарги на постанову приватного виконавця про відкриття виконавчого провадження, то відповідно до вимог частини 5 статті 74 Закону України «Про виконавче провадження» рішення та дії виконавця, можуть бути оскаржені протягом 10 робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів.

Розглядати питання оскарження постанови про відкриття виконавчого провадження боржником, у зв’язку з відкриттям приватним виконавцем виконавчого провадження не за місцем виконання рішення, варто через призму судової практики, оскільки згідно з частиною 5 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, є обов’язковими для всіх суб’єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права [2].

Постановою Верховного Суду від 15 липня 2021 року у справі № 380/9335/20 (адміністративне провадження № К/9901/6782/21) визначено, що як уже було зазначено, Законом України «Про виконавче провадження» встановлено, що виконавчі дії провадяться державним виконавцем за місцем

проживання, перебування, роботи боржника або за місцезнаходженням його майна (частина перша статті 24 Закону). Водночас визначення місця проживання та місця перебування наведено у Законі №1382-IV, відповідно до якого *місцем проживання є житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини.*

Виходячи з приписів статті 6 Закону №1382-IV, *місце проживання підлягає обов`язковій реєстрації*, тобто *Закон №1382-IV пов`язує місце проживання особи насамперед із зареєстрованим місцем проживання*. Таким чином, факт реєстрації особою свого місця проживання безумовно свідчить про те, що особа обрала певну адресу місцем свого проживання. Законом не заборонено особі мати декілька місць проживання, але у будь-якому випадку адреса, зареєстрована особою у встановленому порядку, виходячи з положень частини десятої статті 6 Закону, є офіційною адресою, а отже, особа правомірно очікує, що за цією адресою з нею буде вестися офіційне листування, а також вчинятимуться й інші юридичні дії, що пов`язані з місцем її проживання [3].

Доходимо до висновку, що відкриття виконавчого провадження саме у виконавчому окрузі, *до якого належить зареєстрована адреса місця проживання боржника*, *відповідатиме принципу юридичної визначеності, вимогам, установленим частиною другою статті 2 КАС України та вимогам статті 24 Закону України «Про виконавче провадження»*.

Що стосується місця проживання боржника, яке незареєстроване у встановленому законом порядку, Верховний Суд виходить з того, що таке місце проживання боржника, в силу відсутності в нього офіційного характеру, має бути повідомлено самим боржником (що відповідатиме принципу вільного вибору місця проживання, встановленому Законом №1382-IV) або підтверджено належним чином з урахуванням принципу офіційного з`ясування обставин, оскільки просте зазначення будь-якої адреси без перевірки відповідних обставин

не робить цю адресу саме адресою місця проживання особи у розумінні Закону №1382-IV [3].

Законодавець, оперуючи поняттям «місце проживання особи», передбачає, що таке місце проживання має бути особою зареєстровано і суб`єкти владних повноважень зобов'язані враховувати таку інформацію при здійсненні ними владно-управлінських функцій.

Відсутність прямого обов`язку приватного виконавця перевіряти адресу проживання боржника не спростовує необхідності дотримання ним принципів верховенства права; законності; незалежності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; диспозитивності; гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; розумності строків виконавчого провадження; співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями, які визначені частиною першою статті 4 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та кореспондуються з положеннями частини другої статті 2 КАС України, на відповідність яким суд перевіряє рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень.

В іншому випадку, нез'ясування адреси проживання боржника може мати наслідком порушення прав боржника, що виражатиметься у штучному створенні перешкод для вчинення боржником дій, зазначених у статті 19 Закону України «Про виконавче провадження» (ознайомлюватися з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, знімати копії, заявляти відводи, надавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій тощо). Верховний Суд наголошує, що відсутність прямої вказівки в Законі України «Про виконавче провадження» на обов'язок виконавця перевіряти місце проживання боржника не повинна слугувати інструментом ймовірних порушень прав боржника з боку виконавця – суб'єкта владних повноважень.

Наявність зареєстрованого місця проживання боржника не є підтвердженням того, що особа на день відкриття виконавчого провадження проживає саме за зареєстрованою адресою, однак у випадку, якщо особа не

повідомила іншого, саме цю адресу, з урахуванням приписів частини десятої статті 6 Закону, необхідно враховувати під час вирішення питання про відкриття виконавчого провадження відповідно до вимог частини другої статті 24 Закону України «Про виконавче провадження». Крім того, таке трактування частини другої статті 24 Закону відповідатиме також принципу юридичної визначеності, який є елементом верховенства права.

Варто звернути увагу на те, що у випадку пред`явлення виконавчого документа не за місцем проживання або місцем перебування боржника (фізичної особи), а за місцезнаходженням майна боржника, на стягувача покладено обов`язок надати документальне підтвердження, що майно боржника (грошові кошти на рахунках в банках або інших фінансових установах) знаходиться на території, на яку поширюється компетенція органу державної виконавчої служби, або в межах виконавчого округу приватного виконавця. Практика вирішення судами даного питання висвітлюється у постанові Верховного Суду від 03 лютого 2021 року у справі № 569/14542/19 [4].

Нерідко, підставами для оскарження діянь приватних виконавців боржниками у виконавчому провадженні є формальне намагання затягнути строки та відстрочити примусове виконання судового рішення.

Так, наприклад, у постанові Верховного Суду від 27.07.2023 у справі № 910/12713/22 визначено, що зловживання процесуальними правами – це процесуальне правопорушення, яке характеризується умисними недобросовісними діями учасників господарського процесу (їх представників), що призводять до порушення процесуальних прав інших учасників процесу, з метою перешкоджання господарському судочинству, що є підставою для застосування судом процесуальних санкцій (позбавлення права на процесуальну дію або застосування судом інших негативних юридичних наслідків, передбачених законом). Зловживання процесуальними правами зводиться до того, що особа реалізує свої процесуальні права і вчиняє передбачені процесуальним законодавством процесуальні дії, але робить це на шкоду іншим особам з метою, яка не співпадає із завданням господарського процесу [5].

Так, можна виокремити як найбільш часті, такі підстави оскарження постанови про відкриття виконавчого провадження боржником до суду, у зв'язку з відкриттям приватним виконавцем виконавчого провадження не за місцем виконання рішення – відкриття виконавчого провадження не за місцем реєстрації боржника, відкриття виконавчого провадження без отримання доказів перебування майна боржника у виконавчому окрузі приватного виконавця та формальні підстави з метою затягнути строки та відстрочити примусове виконання судового рішення.

Список використаних джерел:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text.

3. ЄДРСР. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98367890.

4. ЄДРСР. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94737745.

5. ЄДРСР. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112545735.

Романів Х. Б.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДОБРОСОВІСНІСТЬ ЯК ЗМІЦНЕННЯ МОРАЛЬНИХ ЗАСАД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Здавалося б, що виникнення оціночних понять, тлумачення яких не є законодавчо закріплене сприяє до широкого кола думок, які спричиняють до непорозумінь у цивільному праві. Однак, поява цих категорій для цивільного права є «життєво необхідною», адже саме вони його роблять завжди актуальним і дієвим. Оціночні поняття у цивільному праві є свідченням дії моралі в праві, що, безсумнівно, робить з права не суху сукупність норм, а надихає ідеєю, а саме: служіння людині та захист її прав і інтересів. Незважаючи на плинність часу, саме завдяки таким морально-правовим категоріям право залишається стабільним навіть якщо його норми будуть змінюватись щодня. До таких категорій, які закріплені у Цивільному кодексі «на вічно» належить «добросовісність». Можна виключити з Цивільного кодексу безліч норм, але виключивши саме добросовісність чи інші базові морально-правові категорії ми назавжди позбавимо право ідеї. Тому, не дивно, що з часів римського права багато норм втратили свою актуальність, однак категорія добросовісності залишається критерієм гуманності в праві. Отже, незважаючи на те, що цивільне право є позитивним правом, завдяки морально-правовим категоріям, принципам які містяться у Цивільному Кодексі, його основна ідея – природньо-правова. Як не дивно, саме цивільне право стало точкою дотику моралі та права, оскільки закріпило принципи добросовісності, розумності, справедливості тощо.

Окрім того, введення в Цивільний кодекс України таких принципів як: справедливість, розумність та добросовісність є свідченням прагнення України наближатись до світової та європейської спільноти, адже самі ці засади знайшли своє відображення і в багатьох міжнародних документах (Правила ІНКОТЕРМС, принципи УНІДРУА тощо) та безпосередньо в законодавствах багатьох країн (Італія, Франція, Німеччина, Нідерланди тощо). Все це свідчить про їх тривалий шлях нормативного вираження. [1, с. 46]

Як зазначає Міжнародний суд ООН, одним із основних принципів, що регулює створення та виконання юридичних зобов'язань незалежно від джерела, є принцип добросовісності. Відповідальність та довіра притаманні міжнародній співпраці, особливо в епоху, коли ця співпраця в багатьох галузях стає все більш

необхідною. Так само як правило pacta sunt servanda в праві договорів ґрунтується на добросовісності, так і зобов'язальний характер міжнародних законів, які випливають із односторонніх заяв, ґрунтується на цьому принципі.[2, с. 161]

Добросовісність можна трактувати як прагнення сумлінно захистити цивільні права та забезпечити виконання цивільних обов'язків. Принцип добросовісності передбачає використання суб'єктом свого права таким чином, щоб це не було спрямовано на пошкодження прав інших осіб, а також не посягати на право власності іншого. [3, с. 327] О. Кот стверджує, що «добросовісність як принцип здійснення суб'єктивних цивільних прав – це очікувана (передбачувана) за даних умов поведінка особи з розумно необхідною мірою чесності, надійності та врахуванням інтересів інших учасників правовідносин. Саме цьому критерію повинні відповідати фактичні дії суб'єкта права, які вчиняються в порядку здійснення даного права» [4, с. 96]. Як вважає С. Галкевич добросовісність є вираженням певного стандарту поведінки, що характеризується чесністю, повагою і відкритістю до інтересів іншої сторони цивільного правовідношення. [5, с. 15].

В Єдиному торговельному кодексі США теж віднаходимо поняття добросовісності, згідно з яким добросовісність - це фактична чесність та додержання комерційних розумних стандартів, чесного ведення справ у торгівлі. Правова доктрина США, при цьому, розглядає добросовісність як суб'єктивну категорію, а саме стан розуму, який складається з чесності у вірі та намірах, надійності в обов'язках та зобов'язаннях, відсутності намірів отримати нечесні, незаконні переваги [6, с. 33].

Принцип добросовісності (bona fides) міститься також у директиві ЄС «Про захист прав споживачів» ухваленій у 1993 році. Відповідно до п. I.-1:103 Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права (DCFR) терміни «добросовісність» та «чесна ділова практика» спільно трактуються як певний стандарт поведінки, який розкривається через чесність, відкритість та повагу до інтересів іншої сторони правочину або відповідних

правовідносин. [7] Аналогічно у п. 20 ст. 1-201 Єдиного комерційного кодексу США визначається добросовісність як фактична чесність та додержання розумних комерційних стандартів чесного ведення справ (Uniform Commercial Code, UCC). [8]

Також статтею 1:103 «Добросовісність та чесна ділова практика» у «Принципах, дефініціях і модельних правилах Європейського приватного права» передбачено застосування трьох правил у цій сфері: 1) особа зобов'язана діяти добросовісно та згідно із чесною діловою практикою при виконанні зобов'язань, здійсненні прав стосовно виконання зобов'язань, застосуванні засобів правового захисту у випадку невиконання, здійсненні права на припинення зобов'язання або договірних відносин; 2) цей обов'язок не може бути виключений або обмежений договором або іншим юридичним актом; 3) порушення цього обов'язку не веде безпосередньо до застосування правових засобів за невиконання зобов'язання, але може мати наслідком заборонити особі, що його порушила здійснювати або покладатися на право чи засіб правового захисту, покладатись на які вона могла б у протилежному випадку [9, с. 230].

Елементи принципу добросовісності віднаходимо і у Віденській конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року. Згідно з конвенцією до цих елементів відносять: надання партнеру достовірних відомостей про себе та про юридичну особу, від імені та в інтересах якої виступає представник; надання достовірної інформації про товар, що є предметом угоди; поставка товару, вільного від будь-яких прав і вимог третіх осіб, зокрема пов'язаних із промисловій або іншою інтелектуальною власністю; здійснення своїх прав без порушення охоронюваних законом інтересів інших осіб; дотримання правил ділової етики; вживання необхідних заходів для належного виконання договірних умов тощо [10].

Як зазначає один із авторів підготовленого за сприянням ЄС наукового документу «Принципи, дефініції і модельні правила Європейського приватного права» 2008 року, П. Варул: юридичне значення в приватному праві принципу добросовісності полягає в тому, що в разі, якщо реалізація прав або виконання

обов’язків суперечитимуть добросовісності відповідно до закону або договору, слід не застосовувати правило, а виходити з принципу добросовісності. [11, с. 166]

Отже, принцип добросовісності виконує наступні функції у цивільному праві:

- відображає моральні засади у цивільному праві;
- допомагає цивільному праву бути завжди актуальним;
- забезпечує стабільність у цивільному праві;
- захищає цивільні права та гарантує виконання цивільних обов'язків;
- враховує інтереси інших учасників цивільних правовідносин;
- розкривається через чесність, відкритість та повагу.

Список використаних джерел:

1. Зайцева-Калаур І. Р. Принцип справедливості у цивільно-правових зобов’язаннях. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19. С. 25-28.

2. Мережко А.Л. lex mercatoria. Теория и принципы транснационального торгового права. К.: Таксон , 1999. 416 с.

3. Бабич І.Г. Місце принципу добросовісності в системі сучасного зобов’язального права України. *Актуальні проблеми держави і права*: Зб. наук. праць. Вип. 24. Одеса: Юрид. л-ра, 2005. С. 327–331.

4. Добросовісність: доктрина & судова практика: зб. ст. / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2021. 358 с.

5. Галкевич С. В. Принципи справедливості, добросовісності, розумності деліктної відповідальності у цивільному праві: автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Хмельн. облрада, Хмельн. ун-т упр. та права ім. Л. Юзькова. Хмельницький, 2021. 18 с.

6. A Handbook of Basic Law Terms. Editor B. A. Gamer. 1999.

7. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts. Official Journal. 1993. No. L95. P. 29–34.

8. Uniform Commercial Code, UCC. Електронний ресурс. URL: https://www.lawanalytics.top/pages/library/doc/61

9. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition. Sellier. European Law Publishers GmbH, 2009. 644 p.

10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року [Електронний ресурс] : документ № 995-003 від 01.02.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003.

11. Харитонов Є. О. Принципи DCFR: сутність та значення для гармонізації цивільного законодавства України з правом Європейського. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 164-170.

Репецький В. Г.,
адвокат,
керуючий партнер
Адвокатського об'єднання «Автопоміч»,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: НОВЕЛИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

На шляху до євроінтеграції Україна провадить імплементацію європейського законодавства в національну правову систему. Це стосується й інституту страхування цивільно-правової відповідальності. Ключовим у цьому процесі стало прийняття Верховною Радою України нового Закону України «Про

обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі – ЗУ «Про ОСЦПВВНТЗ») [1], який вводиться в дію з 01.01.2025 року.

ЗУ «Про ОСЦПВВНТЗ» від 21.05.2024 року враховує вимоги Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/103/ЄС від 16 вересня 2009 року про страхування цивільної відповідальності у зв’язку з використанням моторних транспортних засобів та забезпечення виконання обов’язку щодо страхування такої відповідальності [2], яка регулює страхування (моторно-транспортне) цивільної відповідальності в Європейському Союзі.

Найважливішими змінами до ЗУ «Про ОСЦПВВНТЗ» можна назвати: збільшення лімітів та розмірів відшкодувань за шкоду заподіяну життю, здоров’ю та майну потерпілого, зміни умов для пільгових категорій осіб, відмова від нарахування коефіцієнту фізичного зносу при виплаті відшкодування за пошкоджений транспортний засіб, вільне ціноутворення договорів страхування, пряме врегулювання збитків із страховиком потерпілого, скасування обмежень у відшкодуванні по Європротоколу та інші.

Ключовим моментом зазначеного закону є поетапний перехід до європейських страхових сум відшкодування за договором обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності, т. зв. «автоцивілки». В перехідних положеннях закону передбачено відповідні етапи цього переходу. Перший етап – з 1 січня 2025 року встановлені ліміти страхового відшкодування в сумі 500 тис. грн на одного потерпілого за шкоду заподіяну його життю і здоров’ю, при цьому на всю подію не більше 5 млн грн. За шкоду заподіяну майну потерпілого ліміт відшкодування – 250 тис. на одного потерпілого, при цьому 1,25 млн на один страховий випадок.

З 1 січня 2026 року, але не раніше припинення скасування воєнного стану в Україні, наступає другий етап та відбудеться наступне підвищення лімітів відшкодування. Так, за шкоду заподіяну життю і здоров’ю потерпілого – 1 млн грн. на одного потерпілого, 20 млн грн на одну подію. За шкоду заподіяну майну потерпілого 2 млн грн, незалежно від того скільки буде потерпілих. З цього етапу

не застосовуватиметься норма, як страхова сума на одного потерпілого за шкоду заподіяну його майну.

Третій етап – з 1 січня наступного року після року вступу України до ЄС. Ліміт відшкодування за шкоду заподіяну життю і здоров'ю потерпілого до 10 млн грн на особу, та до 50 млн грн на подію, а ліміт за майнову шкоду – до 10 млн грн.

Для порівняння, в сусідній до нас країні Польщі, яка є членом ЄС, ліміти сум відшкодування шкоди потерпілим за договором «автоцивілки» становлять 5,2 млн євро за шкоду заподіяну життю і здоров'ю та 1,05 млн євро за пошкодження майна [3].

Також скасовується обмеження максимальної суми відшкодування у випадку, якщо ДТП оформлено з використанням Європротоколу, тобто без виклику поліції. За чинним правовим регулюванням сума максимальної виплати становить 80 тис. грн. Відповідно ж до нового закону, цей ліміт прирівнюється до ліміту відшкодування потерпілому за пошкоджений транспортний засіб, тобто до 250 тис. Це дасть можливість отримати більшу та справедливу компенсацію за збитки, спричинені наслідками ДТП, яка оформлена з використанням Європротоколу.

Положень про пряме врегулювання не було прямо передбачено у ЗУ «Про ОСЦПВВНТЗ», однак страхові компанії на договірних умовах та на умовах встановлених Моторним (транспортним) страховим бюро України (далі – МТСБУ) здійснювали так зване пряме врегулювання. Разом з цим, це не всі страхові компанії, та МТСБУ наразі не є учасником цих взаємовідносин, лише виконує функцію розрахункового центру.

Пряме врегулювання в страховому випадку передбачає виконання страховиком потерпілої особи визначених законом прав і обов'язків страховика відповідальної особи щодо розгляду заяви про страхову виплату, прийняття за результатами її розгляду рішення, та, в разі прийняття рішення про здійснення виплати, проведення такої виплати. Чинною редакцією закону передбачено, що потерпілий звертається до страховика винуватця, оскільки саме цей страховик

прийняв на себе зобов’язання відшкодовувати шкоду заподіяну його клієнтом у разі настання страхового випадку. Новий закон надає право потерпілому звернутись до свого страховика, і це вже буде обов’язком такого страховика прийняти звернення. Також потерпілий може звернутись до страховика відповідального або до МТСБУ, в певних випадках, передбачених законом.

Наступним нововведенням є зміни щодо страхування для пільгових категорій громадян. В Україні на сьогоднішній день є, умовно, дві категорії пільгового страхування: звільнені від обов’язкового страхування та ті, що мають право на отримання 50 % знижки при укладанні одного договору. В залежності від категорій, умови страхування є різними [4].

Новий закон передбачає, що усі перелічені вище категорії громадян матимуть 50 % пільгу від вартості внутрішнього договору страхування. Зазначена пільга може бути застосована лише по відношенню до одного договору внутрішнього страхування, тобто паралельно не можуть бути в одного страхувальника два пільгових поліса. Він має визначитись по відношенню до якого транспортного засобу в нього є бажання укласти пільговий договір страхування.

За інформацією МТСБУ станом на кінець 2024 року в Україні орієнтовно до 25 % транспортних засобів є не застрахованими. Частина транспортних засобів не застраховані, так як власники таких звільнені від обов’язку страхувати свою цивільно-правову відповідальність. Також є випадки, коли транспортний засіб зареєстрований, але фактично не використовується. Попри це, є багато дискусійних питань щодо відшкодування шкоди заподіяної транспортними засобами, власники яких не були зобов’язані оформлювати «автоцивілку».

Наступне оновлення закону змінює концепцію нарахування страхового відшкодування потерпілому у випадку пошкодження його транспортного засобу. Так, відповідно до чинних норм від суми нарахованого відшкодування віднімається коефіцієнт фізичного зносу, відшкодування якого покладається на безпосереднього винуватця ДТП. Така концепція певною мірою нівелює інститут страхування цивільно-правової відповідальності, адже часто

неможливо практично отримати відшкодування від безпосереднього винуватця з тих, чи інших причин.

Відсутність вирахування коефіцієнта фізичного зносу при нарахуванні виплати страхового відшкодування (що могло становити до 70% від суми) означатиме, що потерпілий матиме можливість отримати виплату виходячи з вартості нових деталей або їх частин, а не з урахуванням фізичного зносу.

Про потребу в таких змінах велися обговорення, як серед практиків, так і серед науковців. Так, Волчек Р.М. наголошував, що потрібно внести зміни до методик оцінки вартості заподіяної транспортному засобу шкоди та вказати, що розмір відшкодування збитків (реальних збитків), завданих власнику пошкодженого під час ДТП колісного транспортного засобу повинен дорівнювати вартості відновлювального ремонту, розрахованого згідно із калькуляцією, яка ґрунтується на цінах, наведених у первинних документах, без врахування фізичного зносу [6, с. 21-22].

Такі зміни дозволять уникнути зменшення розміру виплати потерпілому через вік та зношеність його транспортного засобу чи його складників. Це, в свою чергу, дасть можливість отримати справедливу компенсацію за шкоду заподіяну транспортному засобу потерпілого від страхової компанії, адже вартість відшкодування не знижуватиметься та не перекладатиметься на відповідального водія чи власника транспортного засобу.

Ще одними важливими змінами, які стосуються страхувальників, тобто водіїв та власників транспортних засобів, які страхують свою цивільно-правову відповідальність є зміна ціноутворення договорів страхування. Після введення в дію змін до закону, страхові компанії матимуть право самостійно встановлювати ціни на договори ОСЦПВВНТЗ та індивідуально для кожного клієнта. За чинними стандартами ціноутворення фактично регулюється державою шляхом встановлення певних коригуючих коефіцієнтів та критеріїв, які застосовують страхові компанії.

Так зване «вільне ціноутворення» не означає, що це абсолютно вільні можливості для страхових компаній встановлювати будь-які цини на договори

страхування. Страховик має визначати розмір страхового платежу (премії) самостійно, але на підставі методики розрахунку страхового тарифу за відповідним страховим продуктом, розроблено та затверджено самим страховиком з дотримуванням вимог законодавства в сфері страхування, і такі вимоги встановлює Національний банк України.

З 2019 року в Україні функціонує електронний договір обов'язкового страхування. Паралельно є можливість укладати договір, який оформлюється на бланках полісів, які мають відповідні ступені захисту і підписується вручну безпосередньо представником страховика. Новий закон передбачає, що договір має бути обов'язково укладений саме в електронному вигляді. В перехідних положеннях нового ЗУ «Про ОСЦПВВНТЗ» передбачено один рік (з 1 січня по 31 грудня 2025 року) як перехідний період, коли ще будуть паралельно діяти два типи форм договорів.

Виходячи з вищеописаного, можна зробити висновок, що новели законодавчого регулювання у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності покликані ефективно захистити цивільні права та оптимізувати правове регулювання обов'язків всіх громадян, які можуть бути дотичні до відповідних правовідносин. Системне оновлення законодавства з врахуванням європейського досвіду допоможе вивести ці правовідносини на якісно новий рівень.

Оновлене законодавство посилить захист порушених цивільних прав потерпілих внаслідок ДТП та забезпечить належне врегулювання страхових випадків з рівноправною ефективністю, як для страхувальників – водіїв та власників наземних транспортних засобів, так і для страхових компаній. В свою чергу, прийняті зміни дозволять розвиватися ринку страхування в Україні в євроінтеграційному напрямку та спонукатимуть власників транспортних засобів страхувати свою цивільно-правову відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 21.05.2024 № 3720-IX (набрання чинності відбудеться 01.01.2025 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-IX#Text.

3. Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/103/ЄС від 16 вересня 2009 року про страхування цивільної відповідальності у зв’язку з використанням моторних транспортних засобів та забезпечення виконання обов’язку щодо страхування такої відповідальності. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2009-103-es.pdf.

3. Зустріч МТСБУ з Національним Моторним Бюро Польщі та Страховим Гарантійним Фондом Польщі. URL: https://mtsbu.ua/news/post/zustrich-mtsbu-z-nacionalnim-motornim-byuro-polshchi-ta-strahovim-garantijnim-fondom-polshchi.

4. Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15.

5. Волчек Р.М. Дискусійні аспекти оцінки вартості збитків, завданих власникам колісних транспортних засобів внаслідок ДТП. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці*. 2021. № 5 (20). URL: https://expertize-journal.org.ua/shkola-otsenky-bolshakova-si-m-odesa-ukraina/4977-volchek-r-m-bolshakov-s-i-najda-a-v-diskusijni-aspekti-otsinki-vartosti-zbitkiv-zavdanikh-vlasnikam-kolisnikh-transportnikh-zasobiv-vnaslidok-dtp.

Хомик Н. А.,
аспірантка кафедри європейського права
факультету міжнародних відносин
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ҐРУНТІВ В УКРАЇНІ

Активний розвиток інтеграційних процесів котрі відбуваються в рамках Європейського Союзу, призводить до подальшого реформування та прийняття нових правових актів за допомогою який регулюються правовідносини у сфері охорони навколишнього середовища (в тому числі охороні ґрунтів). Водночас законодавство України подекуди нерідко потребує видозміни та удосконалення в контексті його адаптації до права ЄС у вищезгаданій сфері з метою забезпечення більш цілісного та якісного правового регулювання. У даній статті увагу зосереджено на вивченню проблем нормативно-правового регулювання у сфері охорони ґрунтів в нашій державі.

Насамперед, слід зазначити, що з позиції чинного національного законодавства питання визначення ґрунтів у якості природного ресурсу, що може виступати окремим об’єктом екологічних та інших правових відносин, не є до кінця вирішеним. Так, стаття 5 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» не згадує про ґрунт серед переліку таких природних ресурсів як земля, надра, вода, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ, які вважаються самостійними об’єктам та підлягають державній охороні і регулюванню використання на території України [1]. Власноручно віднести його до цього переліку ми не можемо, позаяк вказана стаття вичерпно перераховує природні ресурси, що перешкоджає розширювальному тлумаченню. Відтак, існує потреба внести відповідні зміни та доповнити статтю 5 згадкою про ґрунт.

Ідея про необхідність впровадження окремого правового регулювання ґрунтів, яке б відрізнялось від правового регулювання землі не нова та із певним ступенем періодичності піднімалася науковцями, практиками, а також у межах законодавчого органу. Ще у 2012 році Кабінет Міністрів України подав на розгляд Верховної Ради України законопроєкт № 9731 від 18.01.2012 року, згідно із яким пропонувалось надати обов'язкової юридичної сили нормативно-правовому акту із назвою: «Про ґрунти та їх родючість». Проєкт був покликаний забезпечити раціональне використання та збереження унікальних за властивостями і потенційною родючістю ґрунтів України, попередити їх деградацію, сприяти простому та розширеному відтворенню їхньої родючості, захисту від природних та техногенних впливів і діянь, що є передумовою сталого землекористування та високоефективного аграрного виробництва в нашій країні [2].

Однак, його було відхилено та знято з розгляду, зокрема через змістовні недоліки, незавершеність і нечіткість формулювання основних положень, неузгодженість із нормами ЗК України та інших нормативних актів.

Приблизно у той самий час народним депутатом України було подано до законодавчого органу ще один проєкт Закону про збереження ґрунтів та охорони їх родючості № 11234 від 18.09.2012 року, який до кінця року було відкликано [3].

У 2015 році компетентні кола повернулися до дискусій про правові перетворення у досліджуваній сфері, а у Верховній Раді України зареєстрували проєкт Закону про збереження ґрунтів та охорону їх родючості № 1798 від 20.01.2015 року. Метою його розробки слугувало прийняття нормативно-правового акту рамкового типу, який міститиме усі необхідні положення і норми, що регулюють правові взаємовідносини в ґрунтоохоронній сфері [3].

Проте, його не включили в порядок денний, а Головне науково-експертне управління піддало критиці законопроєкт, обґрунтовуючи позицію, серед іншого, тим, що вдосконалення правового регулювання суспільних відносин у

сфері охорони ґрунтів та забезпечення їх родючості доцільно проводити оновлюючи приписи Закону № 962-IV, а не приймаючи спеціальний закон.

Надалі, прийняття закону про збереження ґрунтів та охорону їх родючості стало складовою Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 271-р від 30.03.2016 року. [4] На жаль, у цій частині план так і не був реалізованим.

Питання прийняття окремого нормативного акта про охорону ґрунту не лише не втрачає своєї актуальності, але й стоїть гостро як ніколи. Це обумовлено повномасштабним вторгненням, унаслідок якого відбувається руйнація ґрунтового покриву. Ситуація із замінуванням української території настільки критична, що за оцінками ООН Україну визнано найбільш замінованою країною у світі. [5] За попередніми підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, російське повномасштабне вторгнення завдало шкоди українським ґрунтам збитків на понад 20,06 мільярдів гривень, а загальна площа забруднених ґрунтів дорівнює 1152230 м² [6].

З огляду на це, існує нагальна потреба реалізувати комплексний підхід, що включатиме усунення безпосередніх джерел небезпечного впливу та подальше розумне відновлення родючості ґрунтів, проведення їх рекультивації задля досягнення адекватного рівня ґрунтового біорізноманіття, відновлення губкоподібної функції ґрунту тощо. Очевидно, що все це стане можливим лише після припинення бойових дій. У контексті наведеного слід підмітити, що невід'ємним елементом своєрідного вітчизняного пакету перетворень повинне стати впровадження практик сталого управління ґрунтами, що узгоджуватиметься із екологічними тенденціями ЄС.

Зважаючи на викладене вище, ми переконані, що існує необхідність імплементувати на загальнодержавному рівні підхід до виділення ґрунтів як окремого об'єкта правової охорони. Це не лише б заповнило правовий вакуум, що утворився та перешкоджає якісним нормативним і практичним перетворенням, але й узгоджувалось із головним спрямуванням ґрунтоохоронної

політики Європейського Союзу – запровадження рамкового законодавства з основною метою охороняти та стало використовувати ґрунти. В умовах набуття повноправного членства в ЄС наша держава у будь-якому випадку буде змушена вчиняти активні дії у ґрунтоохоронному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

2. Проєкт Закону про ґрунти та їх родючість від 18.01.2012 р. № 9731 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=9731&skl=7

3. Проєкт Закону про збереження ґрунтів та охорону їх родючості від 18.09.2012 р. № 11234. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=11234&skl=7

4. Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р № 271-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/271-2016-%D1%80#Text

5. За оцінками ООН, Україна - найбільш замінована країна у світі! URL: https://forest.gov.ua/news/za-otsinkamy-oon-ukraina-naibilsh-zaminovana-kraina-u-sviti

6. Завдані збитки. Земельні ресурси. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: https://ecozagroza.gov.ua/damage/shove

Юркевич Ю. М.,
професор кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету,
доктор юридичних наук, професор
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні в Україні відбуваються докорінні соціально-економічні перетворення, а підвищення ролі приватно-правових засад у національній економіці покликане сприяти залученню в цивільний оборот якомога більше конкурентоспроможних учасників [1, с. 209]. Зокрема, юридичними особами визнаються організації, що створені та зареєстровані у встановленому законом порядку. Відповідно до приписів Цивільного кодексу України, юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права [2]. Своєю чергою, в Україні, станом на сьогодні, підхід щодо поділу юридичних осіб залежно від форм власності закріплений на рівні Господарського кодексу України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 63 Господарського кодексу України, залежно від форм власності, передбачених законом, в Україні можуть створюватися державні підприємства, що діють на основі державної власності [3]. Станом на сьогодні, до юридичних осіб державної форми власності можуть бути віднесені державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства та казенні підприємства. Також, в Україні можуть бути створені та здійснювати діяльність юридичні особи, у яких частка у статутному капіталі належить державі (наприклад, господарські товариства). При цьому, для з'ясування чи належить та чи інша юридична особа до юридичних осіб публічного чи приватного права, – необхідно

аналізувати усю сукупність нормативно-правових актів, які визначають правовий статус безпосередньо цієї юридичної особи [4, с. 112].

Особливістю ліквідації юридичних осіб є те, що при такій формі їх припинення відсутнє правонаступництво. Однак, варто враховувати, що, як виснувала колегія суддів у Постанові Верховного Суду від 3 червня 202 року у справі № 820/2965/18 (адміністративне провадження № К/9901/60806/18), припинення юридичної особи внаслідок ліквідації не тягне правонаступництва, стосовно зобов'язання про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, але це правило не діє повною мірою, оскільки, відповідно до ст. 609 Цивільного кодексу України, передбачається капіталізація платежів з метою їх наступних періодичних виплат, яка здійснюються Пенсійним фондом України. При цьому, покладення на відповідача зобов'язань зі сплати капіталізованих платежів не вважають втручанням або посяганням на його майно, а таким, що спрямоване на забезпечення виплат майбутніх платежів особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві на цьому підприємстві, та відбувається на підставі закону [5].

Позаяк, загальна процедура ліквідації державних підприємств визначається відповідно до приписів Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань [6]. Окрім цього, необхідно звернути увагу на Закон України «Про особливості припинення державних підприємств за рішенням Фонду державного майна України» № 3037-IX від 11 квітня 2023 року. Відповідно до цього нормативно-правового акта, суб'єкт управління може прийняти рішення про припинення державного підприємства, щодо якого не прийнято рішення про приватизацію та не відкрито провадження у справі про банкрутство, з однієї з таких підстав: не подано річну та проміжну фінансову звітність суб'єкту управління; не подано річну та проміжну фінансову звітність до органу, до сфери управління якого належало таке державне підприємство; не проведено відповідно до

законодавства інвентаризацію об’єктів державної власності, балансоутримувачем яких є таке державне підприємство; запис про майно, щодо якого державне підприємство є балансоутримувачем, відсутній в Єдиному реєстрі об’єктів державної власності; не здійснюється діяльність за основним видом економічної діяльності; діяльність не відповідає меті створення такого підприємства, що зазначена в рішенні про його створення або статуті (положенні); основні засоби для здійснення основного виду господарської діяльності непридатні або відсутні; статут не відповідає вимогам законодавства; наявність запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про недійсність свідоцтва про державну реєстрацію такого підприємства [7]. При цьому, керуючий припиненням призначається за його згодою на основі конкурсного відбору, а вимоги щодо його особи встановлено законодавчо.

Також унормовані особливості припинення державних підприємств, єдиний майновий комплекс яких реалізовано у процедурі приватизації. Зокрема, після укладення договору купівлі-продажу з переможцем аукціону з продажу єдиного майнового комплексу державного підприємства суб’єкт управління державного підприємства приймає рішення про ліквідацію цього державного підприємства або його реорганізацію шляхом приєднання до покупця за його пропозицією. У разі якщо покупець є фізичною особою або акціонерним товариством, суб’єкт управління державного підприємства приймає рішення про припинення державного підприємства шляхом його ліквідації. Керуючим припиненням такого державного підприємства може бути призначено представника покупця. Водночас, покупець зобов’язаний протягом трьох місяців з моменту прийняття рішення про припинення об’єкта припинення виступити замовником та оплатити послуги з підготовки документів об’єкта припинення, що підлягають обов’язковому архівному зберіганню, у встановленому для передачі таких документів до архівних установ порядку [7].

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що стосовно цієї процедури потрібно зважати на абз. 2 ч. 1 ст. 345 Цивільного кодексу України,

згідно з яким, у результаті придбання єдиного майнового комплексу державного (комунального) підприємства у процесі приватизації до покупця переходять всі його права та обов'язки. Отже, за таких обставин, навіть при умові ліквідації державного підприємства, яке було придбано у процедурі приватизації, вимоги щодо переходу його прав та обов'язків (правонаступництва) також мають бути забезпечені.

Список використаних джерел:

1. Юркевич Ю.М. Фермерське господарство як об'єднання фізичних осіб із метою реалізації підприємницьких інтересів у сфері здійснення професійної діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 77. С. 209-214.

2. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#Text.

3. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18. 2 трав.

4. Юркевич Ю. М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: дис… д-ра юрид. наук / 12.00.03. Київ. 437 с.

5. Постанова Верховного Суду у справі № 820/2965/18 від 03.06.2021. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97393126.

6. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України № 755 від 15.05.2003. *Голос України.* 2003. № 115. 24 черв.

7. Про особливості припинення державних підприємств за рішенням Фонду державного майна України: Закон України № 3037-IX від 11.04.2023. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3037-20/conv#Text.

Яновицька А. В.,
доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний
університет внутрішніх справ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ В УМОВАХ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Поняття «форс-мажору» або «форс-мажорних обставин» не зустрічається у Цивільному кодексі України [2]. О. Братель зазначає, що «непереборна сила» звільняє від відповідальності як у договірних, так і позадоговірних зобов'язаннях, а форс-мажорні обставини звільняють сторону договору (контракту) лише від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань [3, с. 5]. Однак, таке розуміння форс-мажорних обставин не відповідає сучасним законодавчим змінам. Тлумачення форс-мажорних обставин дається у Законі України «Про торгово-промислові палати в Україні», де вони ототожнюються із обставинами непереборної сили. При цьому, йдеться про те, що форс-мажорні обставини об'єктивно унеможливлюють виконання 1) зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), 2) обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. Зазначений Закон у статті 14-1 містить невичерпний перелік обставин, які визначаються як форс-мажорні [4].

До слова, у Концепції оновлення Цивільного кодексу України, пропонується «відмовитись від термінів і категорій, характерних для тих чи інших правових систем, та використовувати нові категорії, наприклад «перешкода поза контролем» (*impediment beyond control*)» [5, с. 44]. Однак, вважаємо, що застосування у Цивільному кодексі України терміну форс-мажорна обставина буде цілком доречним. Тому варто ч. 1 статті 617 ЦКУ

доповнити цим поняттям: «Особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили *(форс-мажорних обставин)*».

На сьогодні, військова агресія Російської Федерації проти України змусила на практиці враховувати колись здавалось-би деякі «теоретичні» обставини із наведеного у статті 14-1 переліку. У своєму листі від 28.02.22 № 2024/02.0-7.1 Торгово-промислова палата України (ТПП) констатувала: військова агресія РФ проти України «..стала підставою введення воєнного стану із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року… ТПП України підтверджує, що зазначені обставини з 24 лютого 2022 року до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб» [6]. Даний лист, особа, яка порушує свої зобов’язання, у зв’язку із обставинами пов’язаними із військовою агресією Російської Федерації проти України, в період дії введеного воєнного стану, має право долучати до свого повідомлення про форс-мажорні обставини, які унеможливили виконання зобов'язань за умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів у встановлений термін для можливості обґрунтованого перенесення строків виконання зобов’язань та вирішення спірних питань мирним шляхом. При цьому, у разі необхідності, сторона, яка порушила свої зобов’язання в період дії форс-мажорних обставин, також має право звертатися до ТПП України та уповноважених нею регіональних ТПП за отриманням відповідного Сертифіката [7].

Водночас, встановлення цієї обставини, лише частково посприяло вирішенню відповідних проблем, адже фізичні та юридичні особи зіткнулись уже із самою процедурою засвідчення форс-мажорних обставин і застосуванням виданих сертифікатів.

Треба зазначити, що засвідчення форс-мажорних обставин здійснюється Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами [7]. Форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються, за зверненням суб'єктів господарської діяльності та

фізичних осіб, по кожному окремому договору, окремим податковим та/чи іншим зобов’язанням/обов’язком, виконання яких настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання яких стало неможливим через наявність зазначених обставин. При цьому, заява подається за підписом керівника підприємства, організації з відбитком печатки підприємства, або за його дорученням – довіреною особою. Заява фізичної особи подається за її підписом особисто або за її дорученням – довіреною особою [8]. Відповідна заява подається не у довільній формі, а за формою, встановленою ТПП України, яка розміщена у Регламенті засвідчення Торгово-промисловою палатою України форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) та на офіційному сайті ТПП України [7].

Враховуючи, що в деяких країнах підтвердження настання форс-мажору можливе поліцією, нотаріусом тощо, які, разом з тим, можуть лише підтвердити, наприклад, настання стихійного лиха, питання чи правомірно називати таку обставину форс-мажором як підставу для звільнення від відповідальності – є предметом доказування [9, с. 147-148]. Судами наголошується, що «стороною договору має бути підтверджено не лише факт настання таких обставин, а саме їхня здатність впливати на реальну можливість виконання зобов’язання» [10], це означає, що форс-мажорна обставина сама по собі не є підставою для звільнення від відповідальності.

Г. Гриценко звертає увагу на постанову від 10.06.2015 року у справі № 3-216гс15, де Верховний Суд України вказав, що окупація території Автономної Республіки Крим Російською Федерацією і пов'язана з цим неможливість позивача здійснювати господарську діяльність не знаходяться в причиновому зв'язку з неповерненням грошей за кредитним договором, а збитки позивача внаслідок ситуації, що склалася, в Криму, не мають ознак надзвичайності або невідворотності для виконання обов'язку за кредитним договором. Разом з тим, науковець справедливо зазначає, що у разі належного обґрунтування, тимчасова окупація може стати підставою видачі сертифікату ТПП про обставини

непереборної сили, адже перелік форс-мажорних обставин у ст.14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» невичерпний [11, с. 26].

Як звертають увагу практики [12], необхідно буде доводити не лише факт форс-мажору, а і його влив на можливість виконати зобов'язання, наприклад, відсутність персоналу у зв'язку з виїздом за кордон чи мобілізацією, релокацію бізнесу з території, на якій велись бойові дії, припинення роботи банківських установ, поштового чи електронного зв'язку, припинення роботи контрагентів та поставок комплектуючих чи пального, пошкодження майна тощо.

Список використаних джерел:

1. Корнієнко В. В. Правове регулювання форс-мажорних обставин. 2016. *Судова влада України.* URL:https://lg.arbitr.gov.ua/sud5014/4673456/255767/

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1448

3. Братель О. Г. Цивільно-правові наслідки надзвичайних ситуацій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х.. 2003. 20с.

4. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text

5. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

6. Лист Торгово-промислової палати України від 28. 02. 22 № 2024/02.0-7.1. *Офіційний сайт Торгово-промислової палати України.* URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf

7. Торгово-промислова палата України. *Офіційний сайт*. URL: https://ucci.org.ua/dokumienti-dlia-zavantazhiennia

8. Про процедуру засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) у період дії воєнного стану на території України: Розпорядження ТПП України № 3 від 25. 02. 2022р. *Офіційний сайт Торгово-*

промислової палати України. URL:https://ucci.org.ua/uploads/files/62989f8bb62c2687708951.pdf

9. Яновицька А. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору міжнародного перевезення вантажів автомобільним транспортом. *Evropský politický a právní diskurz*. № 4. 2015. С.146-152.

10. Рішення Господарського суду Кіровоградської області від 08.07.2022 у справі № 912/391/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/105233346

11. Гриценко Г. Військова агресія РФ та тимчасова окупація як підстави звільнення від відповідальності за кредитними зобов'язаннями. *Полтавський правовий часопис*. №.2. 2022. С.19-31.

12. Михалков М. ІВ під час воєнного стану: ліцензування – під примусом, чинність – під питанням, зобов'язання – в силі. *Закон і бізнес.* URL:https://zib.com.ua/ua/151590.html

ТРИБУНА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

Афтанасів В. М.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Романів Х. Б.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Питання забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами завжди було актуальним для українського суспільства. Однак, розв'язана російською федерацією повномасштабна війна проти України внесла суттєві корективи в життя кожного українця, особливо вразливих категорій населення, до яких належать діти з особливими освітніми потребами.

Масштабні руйнування освітніх закладів, переміщення мільйонів людей, постійний страх та тривога, а також обмежений доступ до необхідних послуг створили безпрецедентні виклики для забезпечення права цих дітей на якісну освіту.

Діти з особливими освітніми потребами є однією з найбільш вразливих категорій населення під час збройних конфліктів. Вони потребують додаткової підтримки та захисту, оскільки мають обмежені можливості для адаптації до нових умов життя. До даної категорії належать особи віком до 18 років, які потребують додаткової підтримки в навчанні, аби повноцінно реалізувати своє

право на освіту. Це можуть бути діти з інвалідністю, зокрема, з порушенням опорно-рухового апарату, зору, слуху, інтелекту. Також до даної групи відносять дітей з різноманітними вадами розвитку, такими як аутизм, синдром дефіциту уваги та гіперактивності, специфічними порушеннями навчання (дислексія, дисграфія, дискалькулія) [1].

Крім того, особливі освітні потреби мають діти, які опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема: діти з родин, що постраждали від насильства, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; діти, що живуть з ВІЛ/СНІДом, а також ті, що пережили травматичні події [1].

Основним законодавчим актом у сфері освіти в Україні є Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. Відповідно до Преамбули цього Закону: «*Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави*…» [2].

Згідно з частиною другою статті 3 цього Закону: «*В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак*» [2].

У цивільно-правових відносинах, пов'язаних з освітою, батьки виступають суб'єктами, які здійснюють права та виконують обов'язки стосовно дитини, зокрема, щодо визначення її освітніх потреб. Це підтверджується міжнародними документами, зокрема, Декларацією прав дитини від 20.11.1959 р. [3], яка наголошує на ролі батьків у вихованні дітей (принцип 7 Декларації). Крім того, Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [4, Art. 26(3)] та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. [5, Art. 13(3)] надають батькам пріоритетне право обирати вид освіти для своїх дітей.

Незважаючи на наявність численних нормативно-правових актів, що регулюють права дітей з особливими освітніми потребами, існує необхідність у їх подальшому вдосконаленні та уніфікації. Зокрема, варто більш чітко визначити поняття «особливі освітні потреби», розширити перелік гарантій для цієї категорії дітей, а також спростити процедури отримання необхідної допомоги.

У свою чергу, під **«особливими освітніми потребами»** пропонуємо вважати «індивідуальні потреби дитини, які виникають внаслідок фізичних, сенсорних, інтелектуальних, когнітивних або психічних порушень, що обмежують її здатність до навчання та самостійного життя і вимагають забезпечення додаткової підтримки з боку держави, закладів освіти та інших суб'єктів цивільних правовідносин відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів у сфері прав людини».

На нашу думку, навчання має відбуватися в безпечному середовищі, яке враховує вікові особливості дитини, її фізичний, психічний та розумовий розвиток, а також індивідуальні потреби. Особливо важливо забезпечити безперервність освітнього процесу, зокрема в умовах воєнних конфліктів чи інших надзвичайних ситуацій. Наявність обладнаних укриттів у навчальних закладах, що відповідають усім стандартам безпеки, є одним із ключових елементів забезпечення такого навчання.

Проблема інклюзії в українській освіті полягає в недостатній доступності якісного освітнього процесу для людей з особливими потребами. Відсутність належних умов для навчання, соціалізації та підготовки до самостійного життя обмежує можливості для їхньої самореалізації. Крім того, суспільство ще не до кінця усвідомлює важливість інклюзії та не завжди готове прийняти людей з особливими потребами.

Саме тому, у червні 2024 року Кабінет Міністрів України видав Розпорядження «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки» [6]. Цей документ ознаменував новий етап у

розвитку освіти, що спрямований на створення доступного та якісного освітнього середовища для кожного учня.

Проаналізувавши даний документ, ми виокремили найважливіші *аспекти реалізації* Національної стратегії:

- покращення законодавства про інклюзивну освіту, контроль за її розвитком, забезпечення шкіл відповідними ресурсами та сприяння співпраці між різними органами;
- проведення інформаційних кампаній, підвищення кваліфікації вчителів, залучення спеціалістів та створення безпечного освітнього середовища;
- інформування суспільства щодо важливості інклюзивної освіти, розширення програм професійної підготовки для людей з інвалідністю.

Європа дедалі більше схиляється до ідеї, що діти з особливими потребами мають навчатися в інклюзивних середовищах разом зі своїми однолітками. Ця тенденція знаходить підтвердження у статті 2 протоколу №1 Європейської конвенції з прав людини [7]. Однак, такий підхід не є універсальним і вимагає індивідуального підходу до кожної дитини. Відповідно до цієї статті, держави мають широку дискрецію у виборі найкращих стратегій для забезпечення освітніх потреб дітей з особливими потребами, враховуючи наявні ресурси.

Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслював, що не може втручатися у деталі національної освітньої політики. Він визнає, що національні органи влади мають краще розуміння місцевих умов та потреб і, отже, краще обізнані для прийняття рішень у цій сфері. Проте, при цьому наголошується, що держави повинні особливо уважно ставитися до інтересів найбільш вразливих груп населення, зокрема дітей з особливими потребами [8, с. 12].

Підводячи підсумки, варто зауважити, що захист прав дітей з особливими освітніми потребами є одним із пріоритетних напрямів державної політики. Цивільно-правові механізми відіграють важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для всіх дітей. Однак, для досягнення цієї мети необхідні спільні зусилля держави, громадянського суспільства та кожного з нас.

Список використаних джерел:

1. Дитина з особливими освітніми потребами. *Довідник безбар'єрності*. 2021 р. URL: https://bf.in.ua/rizni-sotsialni-hrupy-2/dytyna-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

3. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

6. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 №527-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text.

7. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.

8. Довідник із застосування статті 2 Протоколу № 1 – Право на освіту. *Європейський суд з прав людини.* 2017 р. 21 с. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_2_protocol_1_ukr.

Баць В. А.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Яновицька А. В.,
доцент кафедри
господарсько-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

Франчайзинг став одним із найбільш ефективних механізмів для розширення підприємницької діяльності, що дозволяє підприємцям використовувати перевірені бізнес-моделі та відомі бренди. Договір франчайзингу забезпечує правову основу для співпраці між франчайзером і франчайзі, регулюючи їхні права та обов'язки. Цей вид договору включає не лише передачу прав на використання торгової марки, а й на надання підтримки, навчання та маркетингових ресурсів, що робить його унікальним у порівнянні з традиційними договорами. Франчайзинг створює нові можливості для підприємців, дозволяючи зменшити ризики, пов'язані з відкриттям нового бізнесу і забезпечити швидкий доступ до готових ринкових стратегій. Оскільки популярність франчайзингових відносин зростає досить стрімко, важливо аналізувати правові аспекти цього договору, його специфіку та вплив на суспільні відносини. В законодавстві України франчайзинг знайшов своє відображення у договорі комерційної концесії, який являється самостійним інститутом договірного права, що має комплексний характер. Франчайзинг регулюється як Цивільним кодексом так і Господарським кодексом України.

Відповідно до ст. 1115 ЦК України за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язана надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування комплексом належних цій стороні прав із метою виготовлення та (або) продажу певного виду товарів і (або) надання послуг [1]. Згідно ч. 1 ст. 366 ГК України, за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати іншій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволоділцеві, а користувач зобов'язується дотримуватись умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду [2]. Серед науковців-правників часто виникають суперечки щодо того, чи є поняття франчайзингу та комерційної концесії тотожними, чи ж ці договори відрізняються за своєю правовою природою. Відомо дві основні точки зору на цю проблематику, відповідно до якої одна група вчених обгрунтовує твердження про те, що комерційна концесія – це самостійний різновид договору, а інша – вказує на те, що це лише специфічний різновид ліцензійного договору. Однак переважає думка, що комерційна концесія ототожнюється із поняттям франчайзингу, а такий договір – це самостійний та окремий різновид договірної співпраці. Щодо комерційної концесії законодавство встановлює такі «спеціальні» вимоги – згідно зі ст. 367 ГК договір комерційної концесії повинен бути укладений у вигляді єдиного документа. Недодержання цієї вимоги тягне за собою недійсність договору. Згідно із ч. 2 ст. 1118 ЦК і ч. 2 ст. 367 ГК договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив державну реєстрацію. Відповідно до положень ст. 1116 Цивільного кодексу України предметом договору комерційної концесії є: право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо);комерційний досвід її використання; ділова репутація [3, с.31-32]. Головною метою договорів комерційної концесії (франчайзингу), будь – якого виду, є розширення сфери підприємницької діяльності й просування продукції франчайзера за рахунок

коштів, вкладених франчайзі. Для франчайзі метою укладеної угоди є організація власної підприємницької діяльності з мінімальним ризиком за налагодженою франчайзером схемою з використанням засобів індивідуалізації франчайзера, що позитивно зарекомендували себе. Метою концесійного договору є залучення коштів суб'єктів підприємницької діяльності (головним чином, іноземних інвесторів) для задоволення суспільних потреб, шляхом розробки й експлуатації об'єктів державної або комунальної власності.[4, с.124]. Відповідно до ч. 1 ст. 210 Цивільного кодексу України, порядок державної реєстрації договорів комерційної концесії має регулюватися виключно законом. Такий договір вважається укладеним з моменту його державної реєстрації. Відповідно до ч. 2 ст. 367 Господарського кодексу України, реєстрація договору комерційної концесії здійснюється органом, що зареєстрував суб'єкта господарювання, який є правовласником за цим договором. Якщо правовласник зареєстрований за межами України, реєстрацію здійснює орган, який зареєстрував користувача. Згідно з ч. 3 даної статті, сторони можуть посилатись на договір у відносинах з третіми особами лише з дня його державної реєстрації. Відсутність реєстрації позбавляє сторони права посилатися на договір у разі виникнення спору [5, с.111].

Договір комерційної концесії може бути змінений відповідно до ст.651 Цивільного кодексу України. Це означає, що зміни можливі лише за згодою сторін, якщо інше не передбачено самим договором або законом. Договір може бути змінено також за рішення суду на вимогу однієї із сторін у випадку істотного порушення договору іншою стороною та в інших випадках, визначених договором або законом. Істотним вважається таке порушення, яке суттєво зменшує очікування однієї зі сторін від укладення договору. Згідно з положенням ст. 188 Господарського кодексу України, зміна договору комерційної концесії в односторонньому порядку, як правило, не допускається. Сторона, яка бажає змінити договір, повинна надіслати пропозицію про зміни другій стороні. Одержавши таку пропозицію, інша сторона повинна протягом двадцяти днів повідомити про результати розгляду[6, с.87]. У висновку можна

зазначити, що договір франчайзингу, як особливий вид господарських договорів, відіграє важливу роль у розвитку підприємництва, забезпечуючи ефективну співпрацю між франчайзером і франчайзі. Правове регулювання цього виду договору, яке відображено у нормах Цивільного та Господарського кодексів, створює основу для чіткої взаємодії між франчайзером і франчайзі, визначаючи їхні права та обов'язки. Зокрема, вимоги до державної реєстрації та можливість змінювати договір лише за згодою сторін або за рішенням суду є важливими аспектами, які забезпечують правову захищеність учасників франчайзингових відносин. Ці норми сприяють прозорості.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

3. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Davydiuk.pdf

4. Сидоров Я.А., Шеховцова Л.І. Порівняльно-правова характеристика договору комерційної концесії (франчайзингу) і супутніх договорів / Запорізький національний університет. 2010. 124с. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/jur-2010-4/118-125.pdf

5. Лукач І., Шкарівська І. Проблеми державної реєстрації договорі комерційної концесії. 2013. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/yurydych_96_2013.pdf#page=111

6. Чернега В. Договір комерційної концесії за цивільним та господарським законодавством України (порівняльно-правове дослідження). *Підприємництво,*

господарство і право. 2018. № 10. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/17.pdf

Вергун В. А.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Романів Х. Б.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДОГОВІР ПОЖЕРТВИ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Договір пожертви набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, який діє в Україні через збройну агресію Російської Федерації. Війна суттєво посилює потребу у фінансовій, матеріальній та гуманітарній допомозі для забезпечення обороноздатності держави, підтримки постраждалих від бойових дій, а також для відбудови інфраструктури, житлових будинків та інших важливих об’єктів.

Сьогодні договір пожертви є ключовим інструментом для спрямування допомоги від приватних осіб, бізнесу та міжнародних організацій на потреби армії, внутрішньо переміщених осіб, медичних закладів, гуманітарних ініціатив та відновлювальних проєктів. Завдяки пожертвам вдається підтримувати волонтерські та благодійні організації, що відіграють важливу роль у

забезпеченні необхідними ресурсами військових, а також у наданні допомоги населенню, яке постраждало від війни.

Крім того, в умовах війни договір пожертви дозволяє швидко реагувати на надзвичайні ситуації, сприяючи мобілізації коштів і ресурсів для вирішення нагальних питань. Це є важливим для забезпечення соціальної стабільності та ефективного подолання наслідків військових дій.

Згідно зі ст. 729 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), пожертва є формою дарування рухомих та нерухомих речей, включаючи гроші та цінні папери, для осіб, визначених у частині першій ст. 720 ЦК України, з метою досягнення конкретної, заздалегідь визначеної мети. Хоча договір пожертви є різновидом договору дарування, йому притаманні особлива правова природа та певні характерні особливості [1].

Згідно зі ст. 729 ЦК України, сторонами договору пожертви можуть бути фізичні та юридичні особи, держава Україна та територіальні громади. Ініціювати укладення договору може будь-яка зі сторін. Учасниками договору є пожертвувач і обдарований. Загальне правило полягає в тому, що будь-яка особа може виступати пожертвувачем [1]. Однак, виняток становлять випадки, пов'язані з діяльністю політичних партій. Відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні», такі партії не мають права отримувати пожертви від певних фізичних та юридичних осіб, а також від органів державної влади і місцевого самоврядування [6].

Однією з основних різниць між цими договорами є те, що виступає їхнім предметом. Предмет пожертви може включати рухоме та нерухоме майно, а також гроші та цінні папери. Водночас, відповідно до ст. 718 ЦК України, предметом договору дарування можуть бути не тільки речі, а й майнові права.

Договір пожертви є реальним договором, де момент виникнення договірних відносин пов'язаний з прийняттям пожертви. Це означає, що договірні відносини починають діяти з того моменту, коли сторона, яка отримує пожертву, підтверджує свою згоду на її прийняття через певні дії. У ст. 722 ЦК України наведено приклади таких дій. Проста угода про дарування речі не має

жодних правових наслідків і не підлягає правовому захисту. Крім того, пожертвувач зобов'язаний заздалегідь повідомити обдаровуваного про можливі недоліки та особливості предмета пожертви, якщо вони можуть становити небезпеку для життя, здоров'я або майна обдаровуваного та інших осіб. У разі невиконання цього зобов'язання пожертвувач відповідатиме за заподіяну шкоду [2].

Однією з ключових ознак договору пожертви є його безвідплатність, оскільки обдаровуваний не надає жодних зустрічних благ пожертвувачу. Крім того, цей договір є двостороннім, що передбачає наявність прав та обов'язків для обох сторін.

Іншою важливою особливістю, яка відрізняє пожертву від дарування, є обов'язковість цільового призначення використання предмета договору [3, с. 114]. Якщо цільове призначення не зазначено, договір розглядається як дарування. Це означає, що обдаровуваний, приймаючи пожертву, зобов'язується використовувати предмет виключно для досягнення визначеної мети, яка була попередньо узгоджена сторонами. Ця мета може варіюватися: вона може бути корисною як для суспільства в цілому, так і для конкретних груп, таких як особи певного віку, мешканці визначеної території, члени певних організацій або представники певних професій [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 730 ЦК України, зміна цільового призначення пожертви можлива лише за згодою пожертвувача, а у випадку його смерті чи ліквідації юридичної особи – за рішенням суду.

Також, варто зазначити, що пожертвування має свою особливість, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 730 ЦК України, особа, що здійснює пожертву, наділена певними додатковими правами, які дозволяють їй контролювати виконання умов договору та його цільового використання. У випадку, якщо пожертва використовується неналежним чином, відповідно до ч. 3 ст. 730 ЦК України, пожертвувач або його правонаступники мають право ініціювати розірвання угоди.

Цивільний кодекс України не встановлює специфічних вимог щодо форми договору пожертви. Проте відповідно до частини 3 статті 729, до такого договору застосовуються правила, які регулюють договір дарування, якщо інші норми не визначені законодавством. Положення про форму укладання договору дарування викладені у статті 719 Цивільного кодексу.

Пожертва є важливою складовою благодійної діяльності. Відповідно до статті 1 Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» № 5073-VI від 5 липня 2012 року, благодійництво визначається як добровільна безкорислива допомога, надана фізичними або юридичними особами, що включає матеріальну, фінансову, організаційну та іншу підтримку для отримувачів [5].

Отож, підводячи підсумки слід зазначити, що сьогодні роль договору пожертви стрімко зростає. Він широко застосовується для оформлення майнових відносин і відіграє важливу роль у благодійницькій діяльності. Багато організацій і осіб, які здійснюють благодійну підтримку соціальних структур, укладають договори пожертви, що передбачають конкретизацію цільового призначення використання предмета договору. Це, у свою чергу, дозволяє захистити власні інтереси від недобросовісних отримувачів.

Таким чином, договір пожертви стає не лише правовим інструментом для передачі майна, але й важливим механізмом для забезпечення прозорості та ефективності благодійної діяльності. У контексті сучасних викликів, зокрема війни та соціальних криз, договір пожертви допомагає забезпечити належну підтримку найбільш вразливим верствам населення та зміцнити довіру між жертводавцями і отримувачами.

Зростання популярності цього договору свідчить про активізацію суспільства в питаннях благодійності та соціальної відповідальності, що є позитивним знаком для розвитку культури підтримки у нашій країні. Це відкриває нові можливості для співпраці між державою, громадськими організаціями та бізнесом, формуючи ефективну систему взаємодії у сфері

благодійності, що дозволить подолати наслідки війни та сприяти відновленню України в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 08.10.2024).

2. Різник Г.А. Правове регулювання пожертви. *Реформування законодавства і державних інституцій: досягнення, недоліки та перспективи.* 30 травня, 2019, Київ. С.88-90.

3. Головей І.І., Заборовський В.В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО.* 2016. Вип. 37. Том 1. С. 113-116.

4. Грабарчук С.Г. Пожертва як різновид договору дарування. *Правова держава.* 2013. Вип. 24. С. 449-452.

5. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text (дата звернення: 08.10.2024).

6. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text (дата звернення: 08.10.2024).

Гамрат А. А.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Вовк М.З.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРАВО ОСОБЛИВОГО РОДУ (SUI GENERIS) НА НЕОРИГІНАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ, ЗГЕНЕРОВАНІ КОМП'ЮТЕРНОЮ ПРОГРАМОЮ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та штучного інтелекту призвів до появи нових викликів у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, актуальним стає питання правової охорони неоригінальних об'єктів, створених за допомогою комп'ютерних програм. Традиційні механізми авторського права передбачають захист лише оригінальних творів, створених людиною, що залишає поза правовим регулюванням значну кількість цифрових об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою.

У відповідь на цю проблему виникає концепція sui generis (права особливого роду), що пропонує окремі правові режими для захисту таких об'єктів. Вона вже застосовується в правових системах для охорони баз даних, топографій інтегральних мікросхем та інших специфічних результатів інтелектуальної діяльності. Визначення та впровадження sui generis – прав для неоригінальних об'єктів, створених комп'ютерними програмами, стає необхідним кроком для балансування інтересів творців, користувачів і суспільства в цілому.

Першою країною, яка запровадила законодавчий захист для творів, згенерованих комп'ютерною програмою, стала Велика Британія. Це було здійснено шляхом ухвалення у 1988 році Закону Об'єднаного Королівства «Про авторське право, дизайн та патенти» (Copyright, Designs and Patents Act of United Kingdom). Згідно з положеннями цього акта, комп'ютерно-генерованим твором вважалася робота, створена в умовах, за яких людина не мала безпосереднього впливу на процес її створення. Автором такої роботи визнавалась особа, яка забезпечила необхідні передумови для комп'ютерної генерації. Саме вона отримувала авторські права на результат такої діяльності на період 50 років.

Подібні підходи до правового регулювання творів, створених штучним інтелектом, були згодом запроваджені й у законодавстві інших країн, зокрема Ірландії та Індії [1].

В Україні 1 грудня 2022 року прийнято Закон України «Про авторське право та суміжні права», в якому запроваджено спеціальне право особливого роду («sui generis»). Це право поширюється на неоригінальні об'єкти, створені за допомогою комп'ютерних програм. Згідно зі статтею 33 цього Закону, неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, вважається об'єкт, що є відмінним від вже існуючих подібних творів і створений у результаті роботи комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини у його формуванні [2].

Таким чином, Україна приєдналася до числа держав, які запровадили правові механізми для регулювання інтелектуальної власності у сфері автоматизованого творення, що є важливим кроком у розвитку національного законодавства відповідно до сучасних технологічних реалій.

На сьогодні вже існує велика кількість об'єктів, створених із використанням штучного інтелекту. Такі твори викликають значний інтерес у суспільстві, що підтверджується їх успішними продажами на аукціонах за вражаючі суми. Яскравим прикладом є картина «Портрет Едмонда Беламі», згенерована штучним інтелектом, яка була продана на аукціоні в Нью-Йорку за 432 тисячі доларів.

Ще одним відомим випадком став продаж автопортрета, створеного людино подібним роботом Софією, який пішов з молотка за 688 тисяч доларів [3]. Ці випадки демонструють зростаючий інтерес до мистецтва, створеного штучним інтелектом, і підкреслюють важливість правового врегулювання таких об'єктів.

Правовий режим неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, безпосередньо пов'язаний із необхідністю адаптації традиційного авторського права до нових технологічних реалій. Як зазначає суддя Верховного Суду Василь Крат, правове регулювання завжди розвивається шляхом пристосування існуючих норм до нових суспільних відносин. Прикладом є правове оформлення електронних грошей, цифрових підписів або навіть визнання в Канаді емодзі як засобу укладання договору.

Подібним чином підхід sui generis до неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, є спробою правової системи знайти баланс між новими формами творчості та існуючими правовими інститутами. У цьому контексті важливим принципом залишається добросовісність як ключова засада приватного права. Особливо це актуально у випадках, коли використання штучного інтелекту впливає на ринкову цінність твору. Адже покупець повинен бути поінформований про те, чи була робота створена штучним інтелектом або з його участю. Це стосується не лише книг, а й інших об'єктів, таких як картини, музика або програмний код.

Василь Крат наголошує, що законодавець кваліфікує їх не як повноцінні об'єкти авторського права, а як «квазіавторське право», яке лише наближене до традиційної концепції інтелектуальної власності. Це підкреслює важливість подальшого вдосконалення законодавства, адже сучасні технології, зокрема генеративний штучний інтелект, уже змінюють правове поле, створюючи нові виклики для захисту прав як авторів, так і споживачів [4].

Право sui generis застосовується у випадках, коли необхідно захистити нові категорії об'єктів, що не вписуються в рамки авторського права чи патентного законодавства. Наприклад, воно було використане для охорони баз даних, які

самі по собі не є творчими творами, але вимагають значних вкладень для створення, оновлення та підтримки.

У цьому контексті Європейський Союз ухвалив Директиву 96/9/ЄС «Про правову охорону баз даних», яка встановлює спеціальний правовий режим для захисту виробників баз даних. Основна ідея полягає в тому, що особа, яка інвестувала значні ресурси (людські, фінансові чи технічні) в створення бази даних, має право контролювати її використання та забороняти вилучення чи комерційне використання її вмісту без згоди правовласника [5].

Право sui generis дозволяє встановлювати обмеження щодо використання бази даних, зокрема визначати умови доступу та використання інформації. При цьому використання баз даних у приватних чи некомерційних цілях зазвичай не порушує законодавства, однак комерційне вилучення значної частини бази без дозволу може вважатися незаконним.

Європейський Суд Справедливості у своїх рішеннях детально розглянув сутність права sui generis та його застосування до баз даних. У справі Fixtures Marketing Ltd проти Oy Veikkaus Ab Суд підкреслив, що основною метою права sui generis є захист фінансових і професійних вкладень у процес збору, систематизації та організації даних. Інвестиції можуть включати залучення спеціалістів, технічних ресурсів чи фінансових коштів, і вони мають бути суттєвими як у кількісному, так і в якісному аспекті [6]. А у справі Ryanair Ltd проти PR Aviation BV C30/14 Суд визнав, що виробник бази даних може самостійно визначати умови використання своєї бази шляхом договорів із користувачами. Якщо особа інвестувала значні ресурси в створення бази, вона має право обмежувати її використання третіми сторонами [7].

Ці рішення підкреслюють, що право sui generis спрямоване на захист не лише кінцевого продукту, а й самих інвестицій, вкладених у його створення.

Право sui generis має специфічні умови щодо строків охорони результатів, створених штучним інтелектом. Згідно з Законом України «Про авторське право та суміжні права», строк дії цього права становить 25 років, і обчислюється він із 1 січня року, що настає після року, в якому об'єкт був згенерований. Протягом

цього періоду власник прав має виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання цього об'єкта за умовами договору [2].

Чи є 25 років достатнім строком? Це питання викликає дискусії, адже з одного боку, цей період вважається достатнім для повернення інвестицій. Проте, з іншого боку, на тлі стрімкого розвитку штучного інтелекту цей строк може виглядати надто коротким. Технології змінюються так швидко, що встановлення тривалого строку охорони для результатів штучного інтелекту може призвести до того, що монополія на такі об'єкти стримуватиме інновації. Водночас занадто короткий строк, наприклад, у 5 років, не дозволив би повноцінно захистити результати діяльності штучного інтелекту.

Таким чином, наразі 25 років є оптимальним строком, але законодавство не є статичним, і строк охорони може змінюватися з огляду на економічний розвиток і потребу в балансі інтересів між інноваціями та правами власників.

Право особливого роду (sui generis) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами, є важливим кроком у правовому регулюванні нових технологій, таких як штучний інтелект. Це право дозволяє захищати результати, що не відповідають традиційному поняттю авторських творів, але все ж потребують правового захисту через значні інвестиції, витрачені на їх створення. Оскільки традиційні інструменти авторського права не охоплюють всі аспекти таких об'єктів, право sui generis заповнює цю правову прогалину, надаючи баланс між інтересами авторів, інвесторів і суспільства. Це право гнучке, що дає можливість адаптувати його до швидкого розвитку технологій та змінюваних потреб ринку, водночас підтримуючи інновації і справедливий розподіл прав на результати, створені штучним інтелектом.

Список використаних джерел:

1. Copyright, Designs and Patents Act of United Kingdom (1988). URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48.

2. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.

3. Анастасія Клян. Як штучний інтелект регулюють в Україні та світі. URL: https://ain.ua/2022/02/01/yak-ai-rehulyuyut-v-ukrayini-ta-sviti/.

4. Чи буде штучний інтелект керувати «авторським» світом: міркування судді щодо природи правового регулювання ШІ. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1600363/.

5. Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.03.1996 «Про правову охорону баз даних». URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31996L0009.

6. Справа Fixtures Marketing Ltd v. Oy Veikkaus Ab. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62002CJ0046.

7. Справа Ryanair Ltd v. PR Aviation BV C30/14. URL: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=161388&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=331775.

Гандлер О. П.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Дутко А.О.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

У цивілістичній науці традиційно вважається, що заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки є деліктним зобов'язанням, тобто зобов'язанням, яке виникає внаслідок заподіяння шкоди. Це недоговірні правовідносини, що виникають через порушення майнових або немайнових прав потерпілого, через що особа, відповідальна за завдану шкоду, зобов'язана відшкодувати її, а потерпілий або, у випадку його смерті, інша особа, має право на повне відшкодування шкоди, якщо інше не передбачено законом. Особливістю відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є те, що воно здійснюється за принципом «об'єктивної відповідальності», тобто вина власника джерела не має значення для відшкодування [1, с.192].

При вирішенні практичних питань у сфері правозастосування, учасники спорів, судді та їх представники часто стикаються з труднощами. Тому важливо спочатку розглянути теоретичні аспекти, зокрема загальну характеристику поняття «джерело підвищеної небезпеки» у цивільному праві.

Науковці приділяли значну увагу визначенню цього терміна, в результаті виокремилося декілька теорій:

1. **Теорія діяльності**: ототожнює поведінку людини з діяльністю джерела підвищеної небезпеки, розглядаючи їх у тісному взаємозв'язку.

2. **Теорія об'єкта**: вважає, що джерелом небезпеки є матеріальні об'єкти, які не піддаються повному контролю людини під час їх експлуатації.

3. **Теорія властивостей речей і сил природи** підкреслює, що небезпека виникає через властивості речей або природні сили, а не самі об'єкти.

4. **Теорія речей, що перебувають у русі** вбачає небезпеку лише в об'єктах, які активно використовуються (наприклад, транспорт або обладнання в русі).

5. **Теорія подвійності (змішана)** поєднує елементи теорій діяльності та об'єкта, визначаючи джерело небезпеки через поєднання шкідливих властивостей об'єкта і діяльності людини. Ця теорія є найбільш поширеною сьогодні, бо найбільш повно охоплює особливості джерел підвищеної небезпеки у цивільному праві [2, с.208-214].

На законодавчому рівні в Україні визнано, що «теорія діяльності» домінує серед інших наукових підходів до визначення поняття «джерело підвищеної небезпеки», як це зазначено у ч. 1 ст. 1187 ЦК України. Проте, законодавець не надав чіткого визначення цього терміна, обмежившись згадкою про підвищену небезпеку, що створює деяку тавтологію: джерело підвищеної небезпеки – це діяльність, яка створює підвищену небезпеку. Однак, чіткого пояснення, що таке «підвищена небезпека», закон не надає.

Вивчення доктринального підходу до поняття «джерела підвищеної небезпеки» дозволяє перейти до аналізу процесуальних аспектів вирішення спорів про відшкодування шкоди, завданої такими джерелами. Стаття 129 Конституції України закріплює, що правосуддя здійснюється виключно судами, тому судовий захист прав є основним механізмом вирішення цих питань. Хоча можливі й альтернативні форми досудового врегулювання, більшість справ все ж розглядаються в судовому порядку [3].

Відповідно до ч. 1 ст. 4 ЦПК України, кожна особа має право звернутися до суду для захисту своїх прав, свобод та інтересів. Такі спори належать до цивільного судочинства і можуть стосуватися як фізичних, так і юридичних осіб. У більшості випадків вони розглядаються в порядку позовного провадження, яке може бути як спрощеним, так і загальним, залежно від складності справи та наявних доказів. Для відкриття провадження суду необхідно переконатися у наявності передумов для пред’явлення позову. Позовна заява повинна відповідати вимогам, встановленим ст. 175 ЦПК України, та включати необхідні реквізити. Суд має право відмовити у відкритті провадження, якщо не дотримані умови, передбачені ст. 186 ЦПК України

Отже, процесуальний порядок вирішення справ є досить структурованим, і основна увага приділяється дотриманню всіх етапів подання та розгляду позову. Водночас суди часто застосовують спрощену процедуру, що дозволяє швидше вирішити справи, які не вимагають складного судового розгляду.

Доказування у справах щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, має базуватися на доказах, що відповідають критеріям

належності, допустимості, достовірності та достатності. Особливістю є те, що вина заподіювача шкоди не потребує доказування, оскільки діє презумпція вини.

Докази можуть бути різного виду: письмові, речові, електронні, висновки експертів та свідчення. Суд, вирішуючи питання про те, чи діяльність можна вважати джерелом підвищеної небезпеки, з'ясовує такі ознаки: наявність діяльності, використання об'єктів із шкідливими властивостями, неможливість повного контролю над ними, а також ризик завдання шкоди.

На етапі підготовчого провадження сторони мають можливість подати заяви, змінити позовні вимоги, а відповідач – подати зустрічний позов. Підготовче засідання є важливою частиною процесу, яка забезпечує ефективний розгляд справи. Основний етап розгляду справи включає підготовку, дослідження доказів, судові дебати та ухвалення рішення. Кожен етап має важливе значення для встановлення істини у справі. Рішення суду повинно бути законним і обґрунтованим, з урахуванням специфіки розгляду цієї категорії справ.

Розмір відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості (ч. 3 ст. 23 ЦК України) [8.].

Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки наступає незалежно від вини володільця джерела підвищеної небезпеки, однак абсолютними підставами звільнення від відповідальності за завдану шкоду джерелом підвищеної небезпеки є непереборна сила та умисел потерпілого [4, с.432]. Непереборною силою є зовнішня невідворотна надзвичайна подія, яка настала незалежно від передбачених умов, своєю дією може викликати заподіяння шкоди незалежно від діяльності особи. Обов'язок доказування наявності дії непереборної сили або умислу потерпілого покладено на

заподіювача шкоди джерелом підвищеної небезпеки, оскільки цивільним законодавством встановлена презумпція вини [5, с.121-124].

Крім того, варто зазначити, що особу можуть звільнити від відповідальності або зменшити розмір такої відповідальності за завдання шкоди джерелом підвищеної небезпеки, якщо вона доведе, що було неправомірне заволодіння джерелом підвищеної небезпеки, а також доведення невинуватості під час взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки.

За загальним правилом, в Україні судовий прецедент не є джерелом права, проте значення судової практики для правильного вирішення судами справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, важко переоцінити [6, с.29-33]. Правові позиції викладені в постановах вищих інстанцій направлені на узагальнення судової практики, вивчення суддівських помилок, роз’яснюють положення нормативно-правових актів та, врешті-решт, забезпечують однаковість застосування судами одних і тих самих норм матеріального та процесуального права. А отже, є необхідність в аналізі актуальної судової практики щодо розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Зазначено, що відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, виникає через неможливість повного контролю за діяльністю людини. Це стосується як цілеспрямованого використання, так і випадкового прояву шкідливих властивостей об'єктів. В інших випадках шкода відшкодовується на загальних підставах, згідно зі ст. 1166 ЦК України. Таким чином, джерело підвищеної небезпеки визначається через категорію «діяльність», що створює підвищений ризик. Верховний Суд підтвердив, що позивачу не потрібно доводити вину відповідача, достатньо лише встановити факт і розмір шкоди. Відповідальність володільця джерела підвищеної небезпеки настає незалежно від його вини, за винятком випадків непереборної сили або умислу потерпілого, що звільняють від відповідальності. Тягар доведення таких обставин покладається на заподіювача шкоди [7].

Крім того, відповідальність страховика виникає в межах суми страхового відшкодування за шкоду, завдану застрахованим транспортним засобом. На практиці, більшість справ стосується шкоди, завданої транспортними засобами під час ДТП. Джерелами підвищеної небезпеки визнаються механічні транспортні засоби з двигунами, тоді як тролейбуси, велосипеди чи нерухомі транспортні засоби до цієї категорії не відносяться.

Суди визнають діяльність, пов’язану з використанням концентрованої енергії, джерелом підвищеної небезпеки, якщо вона не використовується у споживчих цілях, а на виробництві чи транспорті. Також до джерел підвищеної небезпеки належать організація стрільби зі зброї, дикі звірі у володінні людини та собаки бійцівських порід. Проте щодо останніх існує законодавча прогалина: відсутність обов’язкової реєстрації дає можливість власникам уникати відповідальності за шкоду. Неврегульованими залишаються нові види джерел небезпеки, зокрема квадрокоптери, дрони, роботизовані механізми, деякі види медичних послуг та великі сільськогосподарські тварини.

Аналізуючи законодавчі норми та судову практику, можна виділити ключові ознаки джерел підвищеної небезпеки:

1. Неможливість повного контролю за об’єктом (наприклад, автомобіль не можна миттєво зупинити).
2. Велика ймовірність випадкової шкоди (аварії, зіткнення тощо).
3. Об’єктивна підвищена небезпека, незалежно від людських факторів.
4. Шкідливі властивості об'єктів, що можуть проявитися навіть при дотриманні всіх запобіжних заходів [9].

Отже, джерело підвищеної небезпеки слід розглядати як діяльність з використанням об’єктів із небезпечними властивостями, за якими неможливо повністю контролювати, що створює ризик завдання шкоди.

Відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, не залежить від вини заподіювача. Володілець такого джерела зобов'язаний відшкодувати шкоду потерпілому незалежно від того, чи є його вина. Основою безвинної відповідальності є ризик, який приймає володілець джерела. Він

повинен усвідомлювати, що в процесі діяльності існує ймовірність негативних наслідків, і не виключати можливості випадкової шкоди.

Список використаних джерел

1. Тетарчук І. В. Зобов'язальне право України. Навчальний посібник для підготовки до іспитів. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 192 с.

2. Шиян О. До питання встановлення вини у справах з відшкодування шкоди, завданої джерелами підвищеної небезпеки. *Право України*. 2010. № 6. С. 208-214.

3. Галянтич М.К. Відшкодування моральної шкоди: коментар, законодавство, судова практика. К.: Юрінком Інтер, 2013. 288 с.

4. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія / В.Д. Примак. К.: Юрінком Інтер, 2014. 432 с.

5. Лазаренко Я. Особливості джерел Підвищеної небезпеки екологічній сфері: питання теорії і практики. *Право України*. 2002. № 4. С. 121-124.

6. Ціво М. Альтернативні форми захисту прав, свобод, законних інтересів. *Альтернативні способи вирішення цивільних спорів*: матеріали круглого столу м. Одеса, 29 березня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. С. 29-33. URL: https://hdl.handle.net/11300/14491.

7. Постанова Верховного Суду від 21.04.2022 р. №184/1461/20-ц (Аналогічний правовий висновок викладено у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 01 липня 2020 року у справі № 554/858/19 провадження №61-6775вс20) URL: http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=106660022&red=1000032864ffd3225e396c6aa8223fcf43107f&d=5.

8. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.

9. Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах : навч. посіб. / за ред. Н.Ю. Голубєвої. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 480 с.

Гресько А. В.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Грабар Н. М.
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

СПЕЦИФІКА УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ЖИТЛА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Впродовж тривалого часу однією із найважливіших договірних конструкцій цивільного права не лише України, а й інших країн світу, залишається договір найму (оренди) нерухомого майна, оскільки застосування саме цієї договірної конструкції дозволяє, з одного боку, задовольняти багаточисельні потреби населення у використанні об’єктів нерухомості для проживання, ведення підприємницької діяльності тощо, з іншого – є зручним правовим засобом, за допомогою якого власник майна може отримати прибуток від його використання [1].

Сьогодні війна вносить свої корективи в становище нашої держави. Через воєнні дії в Україні руйнується інфраструктура, закриваються підприємства, люди втрачають робочі місця та інше, що суттєво змінює стан життя людей.

За даними Людмили Денисової, уповноваженої Верховної Ради з прав людини, з початку збройної агресії в Україні було знищено майже 38 тис. житлових будинків. Ці цифри, на жаль, є лише приблизними та продовжують зростати з кожним днем через війну. Ця ситуація призводить до збільшення кількості людей, які змушені переїжджати до інших населених пунктів. За оцінками Комітету Верховної Ради з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, понад 11 млн. українців стали вимушеними переселенцями, з них 7 млн знайшли притулок у відносно безпечних регіонах України та змушені орендувати житло [2].

З початком повномасштабного вторгнення росії і до сьогодні чинне законодавство України щодо оренди житлових приміщень не зазнало змін, а тому, як і раніше, діятиме *принцип свободи договору* між власником житла і його користувачем. Проте, такий договір має відповідати загальним засадам цивільного законодавства. Найм (оренда) житла регулюється главою 59 Цивільного кодексу України [3]. Зараз на порядку денному громадян України стоїть дуже багато питань, серед яких для осіб, що винаймають житло, висвітлюються такі питання:

• Що важливо врахувати при оформленні договору найму (оренди)?

• Як бути зі сплатою найму (оренди) на період війни?

• Чи може власник виселити наймача з орендованого житла під час війни?

Всі ці питання можна врегулювати договором оренди житла. Законодавець в Україні встановлює критерій відмінності між терміном «договір найму житла» та «договір оренди житла» – залежно від того, хто є власником житла: якщо майно перебуває у державній та комунальній власності, укладається договір найму житла; якщо у приватній – як договір найму житла, так і договір оренди житла. Однак у решті випадків, через відсутність достатніх правових підстав для відмежування договору найму від договору оренди у цивільному праві України, доходимо висновку, що терміни «найм» та «оренда» застосовуються у національному законодавстві як такі, що можуть взаємно замінюватись («договір

найму (оренди)», «договір найму будівлі або іншої капітальної споруди», «договір оренди», «договір оренди землі») [1].

Зазначимо, що інститут найму (оренди) житла регулюється статтями 810-826 Цивільного кодексу України. Юридичне визначення договору оренди (найму) міститься в ст. 759 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), де вказано, що за таким договором наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у володіння та користування за плату на певний строк. Згідно зі статтею 810 ЦК України договір оренди (найму) житла передбачає передання власником (наймодавцем) житла другій стороні (наймачеві) для проживання у ньому на певний строк за плату. Відповідно до ст. 811 ЦК України форма договору найму житла передбачає укладення його в простій письмовій формі [3].

О. Грін наводить такі варіанти поділу договору на: відплатний та безвідплатний, реальний та консенсуальний, основний та попередній, каузальний та абстрактний, багатосторонній та двосторонній, усний, письмовий (у простій письмовій формі та нотаріально посвідчений) та змішаний (нікчемний та заперечний), односторонній та двосторонній, основний та акцесорний, на користь контрагентів та на користь третьої особи, речовий та зобов'язальний, умовний (з відкладальною обставиною та зі скасувальною обставиною) та безумовний, повністю недійсний та недійсний в окремій частині, односторонній обов'язковий (публічний) та двосторонній обов'язковий, приєднання та розроблений обома сторонами, правомірний та неправомірний та інші [4, с. 27-28].

Виникає запитання, що ж важливо враховувати при оформленні договору найму (оренди)? По-перше, варто врахувати те, що першою вимогою є те, що орендодавцем (наймодавцем) може бути тільки власник. Наймач має право пересвідчитися, що наймодавець дійсно є власником – шляхом перевірки відповідних документів (зазвичай, це договір купівлі-продажу нерухомого майна, витяг з Державного реєстру прав на нерухоме майно, свідоцтво про право власності, свідоцтво про право на спадщину, рідше – судове рішення, що набрало законної сили, щодо набуття права власності на нерухоме майно). Під час дії

воєнного стану більшість відкритих державних реєстрів недоступні, серед яких Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Єдиний державний реєстр судових рішень, тож перевірити дійсність пред'явлених даних складно, але залишається можливість користуватися іншими платними або безкоштовними сервісами щоб отримати інформацію з реєстру речових прав на нерухоме майно, наприклад, Порталом Дія та Опендатабот HYPERLINK «https://opendatabot.ua/open/real-estate-registry».

По-друге, також слід враховувати, що якщо ви укладаєте договір не з власником, а з іншим наймачем, ви укладаєте *договір піднайму*, і в такому випадку не матимете самостійного права володіння та користування житлом.

По-третє, ще однією вимого до договору оренди (найму) є його письмова (але довільна) форма. Договір найму житла укладається у письмовій формі, і не підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню, на відміну від договору оренди житла з викупом. Слід звернути увагу, що орендоване житло має бути житловим приміщенням.

Предметом договору можуть бути помешкання, зокрема квартира або її частина, житловий будинок або його частина. Помешкання має бути придатним для постійного проживання у ньому.

Постає наступне питання, як бути зі сплатою оренди на період війни? За загальним правилом, одностороння зміна розміру плати за найм житла не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Тож, можливі наступні варіанти:

якщо особливими умовами договору про найм житла було передбачено як діяти сторонам на період обставин непереборної сили (форс-мажору), тобто під час війни [5], слід керуватися відповідними положеннями договору, якими може допускатися звільнення від орендної плати та/або оплати комунальних послуг, взаємне звільнення від виконання обов'язків за договором до зникнення обставин непереборної сили та інше.

Якщо ж існуючий договір оренди не передбачав виникнення таких обставин – слід керуватися тими положеннями договору, які регулюють внесення

до нього змін, укладання додаткових угод між сторонами або вирішення конфліктів. В такому разі варто зосередити увагу на умовах договору щодо комунікації між сторонами (засоби зв'язку), адже тільки в такий спосіб сторона буде вважатись належно повідомленою про вимоги/пропозиції іншої сторони.

У разі виникнення спору його слід вирішувати у спосіб, передбачений договором та/або в судовому порядку. Тоді кожна сторона має довести, що вона зробила все можливе для виконання обов'язку за договором або для повідомлення іншої сторони про поважні причини для звільнення від нього та/або про спроби нівелювати негативні наслідки такого невиконання для іншої сторони. Важливо, що якщо договір укладений після 24 лютого 2022 року, треба уважно ставитися до визначення обставин непереборної сили. Недарма цей пункт віднесений до інших або особливих умов договору: відповідне положення є виключним та передбачає, що сторони були позбавлені фактичної можливості виконати обов'язки, про які домовилися у договорі, через настання обставин, які не існували на момент його укладення, і саме тому починають діяти «додаткові умови», які в нормі не застосовуються [6, С.112].

Щодо питання, чи може власник виселити наймача з орендованого житла під час війни? Сьогодні відсутня будь-яка заборона щодо розірвання або припинення договору оренди житлових приміщень у зв'язку із введенням воєнного стану. Попри все, розірвання і припинення оренди має провадитися відповідно до закону та умов договору. Якщо договір передбачає припинення домовленостей із настанням обставин непереборної сили – варто керуватися відповідним порядком розірвання договору. В іншому випадку діятимуть загальні норми: у разі спливу строку договору найму житла наймач має переважне право на укладення договору найму житла на новий строк.

Таким чином, можна зробити висновок, що війна в Україні створює нові виклики у сфері оренди житла. Сторони оренди повинні уважно ставитися до оформлення угод, враховуючи особливості воєнного стану, зокрема питання щодо сплати оренди і можливості розірвання договорів. Важливо забезпечити правову обізнаність усіх учасників процесу, що допоможе зменшити конфлікти і

сприяти стабільності в умовах кризи через війну в країні. Розуміння своїх прав і обов'язків стане ключовим фактором у забезпеченні житлових потреб людей під час війни.

Список використаних джерел:

1. Лавриненко М.Р. Договір найму (оренди) нерухомого майна у цивільному праві України, Російської Федерації, Франції та ФРН (порівняльно-правовий аналіз): дис. канд. юрид. наук: 12.00.03: Хмельницький. URL: http://old.univer.km.ua/doc/specvr/Diss_Lavrynenko.pdf

2. Які основні істотні умови повинен містити договір оренди нерухомості. URL: https://pravo.ua/iaki-osnovni-istotni-umovy-povynen-mistyty-dohovir-orendy-nerukhomosti/

3. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 25.10.2024).

4. Грін О. О. Договори в цивільному праві України : навч. посіб. : альб. схем. Ужгород : Вид-во ФОП Бреза А. Е., 2012. 219 с.

5. ТПП України засвідчила форс-мажор через військову агресію Російської Федерації проти України. URL: https://buh.ligazakon.net/news/209681_tpp-ukrani-zasvdchila-fors-mazhor-cherez-vyskovu-agresyu-rosysko-federats-proti-ukrani (дата звернення: 25.10.2024).

6. Явор О.А. Особливі обставини зміни або припинення договору найму (оренди) житла за сучасних умов воєнного стану в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство.* С.110-115. URL: http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261744/258165.

Жукевич Д. М.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Грабар Н. М.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

НЕДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Недопустимість доказів у цивільному процесі є однією з основних гарантій правосуддя та забезпечення прав учасників процесу. Вона спрямована на те, щоб забезпечити дотримання законності під час збирання та використання доказів у суді. Цивільний процес передбачає, що кожна сторона має право на справедливий судовий розгляд, тому недопустимість доказів має на меті виключити із процесу матеріали, здобуті незаконними методами або ті, що не відповідають вимогам закону. Застосування цього принципу дозволяє забезпечити рівність сторін і справедливість судового розгляду.

Юридична сила судових доказів тісно пов’язана з їх допустимістю, яка визначена в частині 1 статті 78 ЦПК України (загальне правило допустимості доказів) [1]. Хоча деякі процесуалісти наполягають на необхідності розмежування юридичної сили доказів і їх допустимості, визнаючи допустимість у цивільному процесі лише на основі положень частини 2 статті 78 ЦПК України, варто підтримати підхід законодавця, який уніфікував це поняття як у цивільному, так і в кримінальному процесах. У цьому контексті положення частини 1 статті 78 ЦПК України про те, що суд не бере до уваги докази, отримані з порушенням законного порядку, слід розглядати як загальне правило

допустимості доказів. Тому цілком обґрунтовано стверджувати, що юридичну силу мають лише допустимі докази, а недопустимі докази не мають юридичної сили. Водночас юридична сила не залежить і не впливає безпосередньо на належність чи достовірність доказів, які, як і доказова сила (вага доказів), стосуються змісту, а не процесуальної форми доказів [2, с. 14].

Загальна допустимість належних доказів вважається презумпцією. Суд застосовує правила щодо спеціальної допустимості доказів ex officio, що означає, що висновок про недопустимість доказу на цих підставах є правовим висновком, який суд має зробити незалежно від того, чи заявляє про недопустимість доказу учасник процесу. Питання допустимості доказу є правовим питанням, оскільки висновок про його недопустимість можна зробити на основі норми права. Водночас встановлення обставин, що можуть призвести до недопустимості доказу, є питанням факту. Тягар доведення цих обставин, з якими закон пов'язує недопустимість доказу, лежить на тому учаснику процесу, який стверджує про її недопустимість [3, с. 97].

Допустимість кожного конкретного доказу залежить від дотримання процесуальних вимог щодо його отримання, дослідження та оцінки як за змістом, так і за процесуальною формою. Порушення законодавчих вимог щодо порядку формування доказів як процесуальної форми веде до їхньої недопустимості, що виключає можливість використання таких даних для встановлення істини у справі. Наприклад, у справі про встановлення режиму окремого проживання подружжя письмова згода дружини на встановлення цього режиму, отримана під впливом насильства, вважається недопустимим доказом [4, с. 176]. Важливо також зазначити, що належність і допустимість доказів є важливими чинниками, які враховує Європейський суд з прав людини у своїй прецедентній практиці. На його думку, завжди необхідно визначати якість поданих доказів, зокрема оцінювати, чи викликають обставини їх отримання сумніви щодо їх достовірності та точності [5, с. 91].

Суд може визначити недопустимість конкретного доказу лише після його дослідження в судовому засіданні. Недопустимість доказу не є очевидною для

суду. Сторони мають право висловлювати свої аргументи щодо допустимості чи недопустимості конкретного доказу. На етапі дослідження письмових доказів особа, яка бере участь у справі, повинна заявити (усно або письмово), що наданий документ або документ, поданий іншою стороною для ознайомлення, викликає сумніви щодо його достовірності або є фальшивим, і попросити суд виключити його з числа доказів, розглядаючи справу на основі інших доказів.

У такій заяві потрібно вказати на інші докази, які спростовують відомості оспорюваного документа (доказу, що досліджується судом), і які можуть бути підставою для неприйняття цього доказу під час оцінки інших доказів. За необхідності суд допомагає учасникам справи у збиранні таких доказів [6].

Визнання доказу недопустимим є правом суду, а не його обов'язком. Якщо суд дійде висновку, що доказ є недопустимим, він не бере його до уваги, і це не може бути підставою для обґрунтування рішення. Крім того, у мотивувальній частині рішення суд повинен пояснити, чому саме цей доказ був відхилений. Недопустимі докази не мають юридичної сили, і суд не може покладатися на них при ухваленні рішення. Це означає, що вони не можуть бути використані для підтвердження фактів у справі. Підтвердження або спростування фактів повинно здійснюватись на основі допустимих доказів, які отримані відповідно до законодавства.

Отже, недопустимість доказів є важливим механізмом, що сприяє забезпеченню прав та інтересів учасників цивільного процесу. Вона полягає в тому, що суд не може брати до уваги докази, які здобуті з порушенням закону, не відповідають вимогам допустимості або не мають належної значущості для справи. Усі докази повинні бути зібрані в межах правового поля і відповідати вимогам законності, що забезпечує прозорість і справедливість процесу. Тому правильне застосування принципу недопустимості доказів є необхідною умовою для досягнення правосуддя в цивільних справах. Проблема допустимості доказів у цивільному процесі є важливою складовою правосуддя, що забезпечує справедливість, рівність сторін і законність процесу. Недопустимі докази не можуть бути використані для прийняття судового рішення, і це гарантує, що

рішення буде прийняте на основі правомірних і достовірних фактів. Зважаючи на це, важливо, щоб всі учасники процесу дотримувалися норм і процедур, визначених законодавством, і забезпечували належну перевірку кожного доказу на етапі його подання та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

2. Голубєва Н. Ю., Андронов І.В., Волкова Н. В., Яніцька І. А. Доказування та докази в цивільному судочинстві : навч.-метод. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. [Електронне видання] / Н. Ю. Голубєва, І. В. Андронов, Н. В. Волкова, І. А. Яніцька ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2024. 80 с.

3. Пільков К. М. Властивості доказів та критерії їх оцінювання. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. Вип. 4. С. 86–99. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/15.pdf.

4. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : монографія. Київ : Алерта, 2016. 488 с.

5. Рабінович П., Ратушна Б. Належне доказування як елемент права на справедливий судовий розгляд у судовому праві України (у світлі Європейських стандартів). *Право України*. 2015. № 3. С. 87–97.

6. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 2. *Вісник Верховного суду України.* 2009. № 8. С. 3.

Мундяк С. М.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Петрончак Ю. О.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У житті часто виникають ситуації, коли через неправомірні дії інших осіб завдається шкода, що виражається у пошкодженні або втраті майна, зниженні його вартості, завданню шкоди життю, здоров'ю та гідності. У таких випадках виникає потреба в захисті своїх прав та інтересів шляхом компенсації заподіяних збитків.

Компенсація заподіяних збитків – це відшкодування матеріальної або нематеріальної шкоди, завданої особі внаслідок неправомірних дій інших осіб. Вона передбачає відновлення порушених прав і повернення постраждалій стороні вартості втраченого майна, витрат на лікування або відшкодування моральної шкоди. Компенсація може бути грошовою або у вигляді іншої форми відшкодування, що відповідає завданим збиткам.

Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [1].

Норми цивільного законодавства передбачають два види шкоди. Перша, майнова, яка полягає у знищенні, зміні чи зменшенні матеріальної сфери особи, внаслідок порушення її особистих немайнових прав. Друга, моральна, втрата немайнового характеру, внаслідок страждань чи інших явищ, спричинених незаконними діями чи бездіяльністю іншої особи.

Відповідно до ст. 1166 Цивільного кодексу України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Згідно зі ст. 1167 Цивільного кодексу України, моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала [1].

Однією з підстав звільнення заподіювача шкоди від деліктної відповідальності є непереборна сила, тобто надзвичайна і невідворотна зовнішня подія, яка повністю звільняє його від відповідальності за умови, що він не міг її передбачити або передбачив, але не міг її відвернути, і яка, здійснюючи вплив на його діяльність, спричинила настання шкоди. До непереборної сили належать явища суспільного характеру та вибухи епідемій, розмиви гребель і дамб. Крім того, до явищ суспільного характеру відносять війну як дію непереборної сили.

На відміну від кримінального права у цивільному праві діє презумпція вини: особа, яка порушила зобов’язання, вважається винною, поки не доведе відсутність своєї вини. Тобто для звільнення заподіювача шкоди від відповідальності необхідно довести, що непереборна сила позбавила його можливості запобігти шкоді [2].

Проте ч. 3 ст. 1166 ЦКУ передбачає, що шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров’я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, підлягає відшкодуванню у випадках, встановлених законом [1].

Деліктні зобов’язання відіграють важливу роль у правовій системі, оскільки вони забезпечують захист порушених прав та інтересів, сприяють

відновленню справедливості і попередженню подальших правопорушень. Механізм компенсації заподіяних збитків та відповідальність за правопорушення є основними елементами, що гарантують баланс між правами та обов'язками у суспільстві. Правильне застосування норм, які регулюють деліктні зобов'язання, є запорукою ефективного функціонування правової системи та забезпечення справедливості для всіх її учасників.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

2. Шишка Р. Б., Шишка О. Р. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов’язання. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 226-234.

Нагибайло Т. О.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Майкут Х. В.,
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Порушення прав інтелектуальної власності є поширеним явищем в умовах сьогодення і потребує належного правового захисту. Під поняттям захисту прав

інтелектуальної власності слід розуміти сукупність різноманітних заходів, які спрямовані у випадку невизнання, порушення та/або оспорювання прав інтелектуальної власності на встановлення їх та визнання.

Засади охорони та захисту прав інтелектуальної власності визначаються Конституцією України. Відповідно до ст. 41 Основного Закону України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Також в ст. 54 Конституції України закріплено, що громадянам України гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава в свою чергу сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв’язків України зі світовим співтовариством [1].

Традиційно, розрізняють дві форми захисту прав інтелектуальної власності – юрисдикційну та неюрисдикційну. Зміст юрисдикційної форми захисту полягає в тому, що особа, права якої порушені, звертається за захистом своїх прав до суду та інших компетентних органів влади, які зобов’язані вжити всіх необхідних заходів для відновлення порушених, невизнаних та/або оспорюваних прав. В свою чергу, зазначена форма захисту поділяється на загальну та спеціальну. А відтак, загальна форма захисту передбачає звернення особи за захистом своїх прав безпосередньо до суду і, відповідно, реалізується на підставі подання позовної заяви. Спеціальною формою захисту прав інтелектуальної власності є їхній захист в адміністративному порядку. Він застосовується, як виняток із загального правила, тобто тільки в прямо передбачених законодавством випадках. Особа може звернутися за захистом до таких уповноважених органів, як: Антимонопольний комітет України, органів Державної митної служби України тощо.

Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає дії юридичних чи фізичних осіб щодо захисту своїх прав інтелектуальної власності без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів.

Що стосується способів захисту прав інтелектуальної власності, то варто відзначити, що юрисдикційна форма захисту передбачає цивільно-правовий, кримінально-правовий та адміністративно-правовий захист порушених прав. Під цивільно-правовим захистом прав інтелектуальної власності розуміють передбачені Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або відновлення порушених прав інтелектуальної власності, припинення правопорушення, а також майновий вплив на правопорушника [2, с. 55].

ЦК України в ст. 16 закріплює загальні способи захисту цивільних прав, які поширюються і на захист прав інтелектуальної власності. У зв’язку із проведеним аналізом, можемо зазначити, що до загальних способів захисту відносяться: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право і т. д. Окрім цього, суд може захистити цивільне право (в тому числі і право інтелектуальної власності) іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках [3].

Спеціальні способи захисту, які спрямовані безпосередньо на захист саме прав інтелектуальної власності, регулюються ст. 432 ЦК України, де суд може постановити рішення, зокрема, про: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів за рахунок особи, яка вчинила порушення і т.д. [3].

Законодавство України, як і багато інших держав, поряд із способами цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності, встановлює кримінальну та адміністративну відповідальність за їх порушення. Так, відповідно до ст. 431 ЦК України порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, не тільки встановлену ЦК України, а й іншими законами чи договором. А відтак, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) закріплює кримінальну відповідальність за порушення авторських прав і суміжних прав – ст. 176 КК України; порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію – ст. 177 КК України [4]. Кодекс України про адміністративні правопорушення, закріплює адміністративно-правову відповідальність за порушення прав на об’єкт права інтелектуальної власності – ст. 51-2 [5].

Самозахист як неюрисдикційний спосіб захисту прав інтелектуальної власності, відповідно до ст. 19 ЦК України, полягає в застосуванні особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [3].

Професори О. П. Рудницький та Ю. І. Магась-Демидас до неюрисдикційних способів захисту прав інтелектуальної власності, відносять: арбітраж (в українському законодавстві – третейське судочинство) – спосіб вирішення спору за допомогою незалежної та нейтральної особи – арбітра (третейського судді). Відмінністю даного способу є те, що до компетенції вказаної уповноваженої особи входить винесення рішення, яке є обов’язкове для сторін спору; медіацію (посередництво) – спосіб врегулювання конфлікту за допомогою посередника-медіатора. Порядок та умови проведення такої процедури визначено Законом України «Про медіацію» [6].

На думку С. О Погрібного, при обранні суб‘єктом порушеного права способів захисту необхідно враховувати ефективність їх застосування та відповідність окремого способу змісту та системі права [7].

У зв’язку із проведеним аналізом, варто зауважити, що у випадку порушення, невизнання чи оспорювання прав інтелектуальної власності, особа, чиї права порушено, невизнано чи оспорено, самостійно вправі вирішувати, яку саме форму та спосіб захисту прав інтелектуальної власності обрати. З практики вбачається, що найменш дієвою формою захисту є неюрисдикційна. Проте, це не позбавляє права захистити свої права, обравши в подальшому юрисдикційну форму захисту.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб’язко В.С. Практичний посібник. м. Київ. 2007. 448 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

6. Рудницький О.П., Магась-Демидас Ю.І. Неюрисдикційні способи захисту прав інтелектуальної власності. *Юридичний науковий електронний журнал № 7/2024*. с. 162-165

7. Погрібний С.О. Визначення способу захисту цивільних прав та інтересів. Верховний Суд: офіційний веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_Pogribnyi_sposib_zahistu.pdf

Росяк С. Т.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Романів Х. Б.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ПРИНЦИП АНОНІМНОСТІ ДОНОРА ПРИ ЗАСТОСУВАННІ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анонімність донора стосується права знати про генетичне походження людини. Водночас у застосуванні ЄСПЛ є справи щодо захисту гарантованих ЄКПЛ прав щодо встановлення біологічного батьківства та права знати, хто є справжніми батьками особи.

Природно, що діти, зачаті в результаті ДРТ, шукають інформацію про своїх біологічних батьків, оскільки таким чином вони можуть краще ідентифікувати себе. Розголошення таких даних з різних причин може суперечити інтересам батьків, які виховують дитину. До прикладу обговорення нездатності одного або обох батьків зачати дитину є табуйованим у сім'ї; інформація про генетичних батьків, яку вони можуть надати дитині є відсутньою, відсутність розуміння відповідного віку та способу, у який таку інформацію можна повідомити дитині.

Є випадки, коли донор репродуктивних клітин також зацікавлений в збереженні таємниці донорства. Звичайно, бувають і рідкісні ситуації, коли донори бажають знайти своїх біологічних дітей з власної ініціативи. До прикладу, Майк Рубіно – 57-річний донор статевих клітин, який є справжнім

батьком 19 дітей, спілкується з ними і поводиться як батько з деякими з них [1, с. 27].

У Сполучених Штатах Америки та Великій Британії донорство статевих клітин не тільки дозволено, але й майбутні батьки мають право за згодою донора зустрічатися і знати його, навіть його сім'ю. Водночас у Сполучених Штатах Америки безумовно дозволено анонімне чи напіванонімне донорство, причому в останньому варіанті розкривається часткова інформація про донора (особиста та медична інформація, фото донора та/або його сім'ї) [2, с. 86].

Водночас є випадки, коли в зарубіжних країнах розкриття донора є обов'язковим і анонімне донорство заборонено, до прикладу у Великобританії, або ж, навпаки, закон вимагає анонімності інформації про донора як в Іспанії, Франції, Чехії та ін. Крім того, є країни, де донорство забороняється, наприклад, Італія [2, с. 87].

Зараз, окрім Великої Британії, ще у Швеції та Норвегії забезпечується право людини знати про своє генетичне походження та розголошення інформації про донорство біоматеріалу. Наприклад, згідно з частиною 5 Акту про Генетичну Єдність Швеції, особа, зачата за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, має право знати про донора репродуктивних клітин та отримувати такі дані із запису журналу, що зберігається у клініці. Така інформація надається за наявності в уповноваженого органу достатніх підстав вважати, що особа завагітніла за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, або за запитом суду [3, с. 105].

У зарубіжній практиці висувають пропозицію щодо внесення в свідоцтві про народження дитини особливого символу про зачаття за допомогою донора, внесення до свідоцтва факту можливого зачаття дитини за допомогою ДРТ, а також про можливість отримання інформації про умови зачаття шляхом звернення до уповноважених органів тощо.

В Україні згідно з положеннями ст. 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я розголошення анонімності донора може здійснюватися в порядку, передбаченому законом. Проте в чинному законодавстві України

відсутні норми, які б регулювали критерії, умови та порядок розкриття анонімності донора [4].

Водночас у формі інформованої добровільної згоди на донорство чоловічих статевих клітин, затвердженій Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, міститься інформація про те, що реципієнту можуть вказати дані, які в результаті обстеження донора не персоніфікуються [5]. Крім того, відповідна згода містить зобов'язання не встановлювати особу жінки-реципієнта, а також дитини, яка народилася в результаті використання статевих клітин під час лікування процедурами ДРТ.

Ми вважаємо, що прогалини в чинному законодавстві в Україні мають бути заповнені шляхом прийняття спеціального закону, присвяченого використанню ДРТ, який передбачав би правила визнання анонімності донорів із збалансуванням прав дітей, донорів і батьків, сім'ї, яка виховує таких дітей.

Отже, питання анонімності донора, що залучений у програми репродуктивних технологій на сьогоднішній день має невизначений характер, оскільки у більшості країн це питання не врегульоване на законодавчому рівні, а вирішення основних питань покладається на самостійне вирішення батьків і донора. В українському законодавстві у даному питанні є серйозна прогалина, що потребує обов'язкового врегулювання, зважаючи на кількість випадків, коли діти народжуються за допомогою репродуктивних технологій, а такий показник з кожним роком буде зростати.

Список використаних джерел:

1. Москаленко К. В. Право осіб, народжених із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, на інформацію про своє генетичне походження. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 1. С. 27-30.

2. Болдіжар С., Пішта В. Сучасні тенденції правового забезпечення новітніх прав у сфері охорони здоров'я: монографія. Ужгород. 2022. 250 с.

3. Болдіжар С. О. Адміністративно-правове забезпечення прав четвертого покоління у сфері охорони здоров'я. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.* Ужгород. 2021. 240 с.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.07.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text.

5. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 787 від 09.09.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text.

Строчан К. Ю.
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Петрончак Ю. О.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ НАЗЕМНИМ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ

Розвиток транспортної інфраструктури не лише підвищує комфорт і зручність у повсякденному житті людей, але також має свої негативні наслідки, зокрема збільшення кількості ДТП, оскільки будь-який транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки. Відповідно до ч. 2 ст. 1187 Цивільного Кодексу України, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право,

договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об’єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку [2]. Відповідальність, у таких випадках, несе винна особа, яка є водієм автомобіля чи особа, яка керувала таким автомобілем і з вини такої сталася ДТП. Виключеннями є ч. 5 ст. 1187 Цивільного Кодексу України, відповідно до яких, особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого [1].

Матеріальна шкода у ДТП (дорожньо-транспортна пригода) означає фізичні пошкодження або втрату майна, такі як автомобілі, мотоцикли, будівлі чи інші речі, що мають матеріальну цінність, в результаті дорожньо-транспортної події. Це може включати в себе поламані деталі, подряпини, зіпсоване або знищене обладнання, а також інші матеріальні збитки. Оцінка матеріальної шкоди є важливою для вирішення страхових питань та компенсації витрат, пов'язаних з відновленням чи заміною пошкоджених об'єктів.

Відповідно до Закону України «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» кожен власник в обов’язковому порядку повинен оформити страхування цивільно-правової відповідальності своїх наземних транспортних засобів. Страхування – це фінансовий механізм, який надає захист від фінансових втрат чи ризиків, пов’язаних з непередбачуваними подіями. У пункті 33.1.4 статті 33 Закону №1961-IV передбачено, що у разі настання дорожньо-транспортної пригоди, яка може бути підставою для здійснення страхового відшкодування (регламентної виплати), водій транспортного засобу, причетний до такої пригоди, зобов'язаний невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання дорожньо-транспортної пригоди, письмово надати страховику, з яким укладено договір обов’язкового страхування цивільно-правової відповідальності (у випадках, передбачених статтею 41 цього Закону, МТСБУ), повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду встановленого Моторно-транспортного страхового бюро України зразка, а також відомості про місцезнаходження свого транспортного

засобу та пошкодженого майна, контактний телефон та свою адресу. Якщо водій транспортного засобу з поважних причин не мав змоги виконати зазначений обов'язок, він має підтвердити це документально [2].

Відповідно до ст. 1194 Цивільного Кодексу України, особа, яка застрахувала свою цивільну відповідальність, у разі недостатності страхової виплати (страхового відшкодування) для повного відшкодування завданої нею шкоди зобов'язана сплатити потерпілому різницю між фактичним розміром шкоди і страховою виплатою (страховим відшкодуванням). Відшкодування шкоди особою, яка її завдала, можливе лише за умови, що згідно із Законом України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» у страховика не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування, чи розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика [1].

У результаті завдання шкоди під час ДТП виникають цивільні права та обов'язки, пов'язані з її відшкодуванням. Зокрема, потерпілий отримує право на компенсацію завданої шкоди, а обов'язок здійснити відповідне відшкодування покладається на страхову компанію особи, яка застрахувала свою цивільну відповідальність відповідно до Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». У визначених випадках цей обов'язок може покладатися на Моторне (транспортне) страхове бюро України або на особу, яка застрахувала цивільну відповідальність, якщо розмір завданої шкоди перевищує межі страхового відшкодування, наприклад, на суму франшизи. Також це може відбутися, якщо страховик не має обов'язку здійснити виплату за вищезазначеним законом. Отже, винуватець ДТП не звільняється від обов'язку компенсувати завдану шкоду, але цей обов'язок розподіляється між ним і страховою компанією [2].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

2. Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 № 1961-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text.

Чепурна В. А.,
здобувач вищої освіти Інституту права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Науковий керівник:
Дутко А.О.,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Інституту права,
кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЗАВЕРШАЛЬНА СТАДІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Судове рішення є обов’язковим до виконання, згідно Конституції України. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Виконання рішення суду є невід’ємною частиною права на справедливий суд, а виконавче провадження – завершальною стадією процесу, без якої втрачає сенс уся попередня діяльність суду.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [1].

Основними завданнями органів держави на етапі виконання судових рішень є забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері організації виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) та забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством.

Суттєвим кроком підвищення ефективності виконання судових рішень слід вважати прийняття Верховною Радою України 2 червня 2016 р. нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» [2] та Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [1]. Вказаними законами в Україні запроваджено інститут приватних виконавців у системі примусового виконання рішень. При цьому законодавець зупинився на змішаній моделі організації примусового виконання рішень, де рішення судів та інших юрисдикційних органів вправі виконувати як державні, так і приватні виконавці.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності та працює індивідуально. В Україні за законом встановлені виконавчі округи: території областей та міста Києва, АРК та міста Севастополь. Приватний виконавець має право відкрити виконавче провадження, якщо боржник або його майно знаходиться в межах виконавчого округу на території якого він має зареєстрований офіс. Водночас, відкривши виконавче провадження, далі приватний виконавець має право діяти вже по всій території України розшукуючи та стягуючи майно та доходи боржника [3].

Приватний виконавець здійснює примусові заходи на підставі виконавчих листів, наказів, постанов та ухвал судів, виконавчих написів нотаріусів, посвідчень комісій по трудовим спорам, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди та витрат виконавчого провадження.

Але щодо компетенції приватного виконавця є обмеження, згідно Закону України «Про виконавче провадження» наприклад щодо: рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною; рішень, за якими боржником є держава, державні органи

або органи місцевого самоврядування**;** рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи; рішень адміністративних судів та рішень Європейського суду з прав людини. Приватні виконавці як правило роблять це швидше за державних адже отримують документи та приймають рішення безпосередньо без бюрократичних процедур.

Жодних судових або інших зборів за подання рішення на виконання приватному виконавцю не передбачено. Приватні виконавці заробляють свою винагороду з боржника у розмірі 10% стягнутої ним суми боргу або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом. Також приватний виконавець стягне з боржника витрати виконавчого провадження, та компенсує їх стягувану у випадку авансування. Якщо приватний виконавець не може стягнути борг, зазвичай, він оплати не отримує. Але часто приватні виконавці просять оплату базових витрат виконавчого провадження, які при неможливості стягнення покладаються на стягувача. При цьому приватний виконавець надасть висновок про причини неможливості виконання та розрахунок понесених витрат [4].

Як підсумок, перевагою приватного виконавця є набагато вища результативність стягнення завдяки суттєвим фінансовим стимулам; швидкість прийняття процесуальних рішень через відсутність бюрократичних перепон для виконання; можливість власного вибору конкретного виконавця з числа зареєстрованих. Недоліками є недостатня кількість приватних виконавців у певних регіонах України; заборона виконання рішень проти держави та державних підприємств; заборона виконання рішень про виселення та вселення фізичних осіб, рішень щодо дітей.

Перевагами органів державної виконавчої служби є присутність майже в кожній адміністративно-територіальній одиниці України; відсутність обмежень щодо компетенції; відсутність обов’язкових зборів та авансування витрат виконавчого провадження навіть при неможливості виконання [5]. Але недоліками є малий рівень успішного стягнення через недостатність стимулів, бюрократію та перевантаженість, недостатність кількості державних виконавців

пропорційно кількості виконавчих проваджень; обмеження компетенції певним територіальним районом, неможливість мобільно діяти по всій території України; неможливість вільного вибору певного державного виконавця з числа працівників органу та серед відділів регіону; корупційні ризики.

Список використаних джерел:

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19.

2. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n5.

3. Департамент державної виконавчої служби. URL: https://minjust.gov.ua/ddvs/about/functional (дата звернення: 27.09.2024).

4. Приватний виконавець (ПВ) чи орган державної виконавчої служби (ДВС)?: JUSTLICTORS: веб-сайт. URL: https://justlictors.com.ua/uk/pryvatnyj-vykonavecz-pv-chy-organ-derzhavnoyi-vykonavchoyi-sluzhby-dvs/

5. Гузе К. А. Повноваження приватних та державних виконавців: чи є прирівняти їх обсяг? *Матеріали круглого столу, присвяченого сучасним питанням діяльності приватних виконавців в Україні* / за заг. ред. проф. К. В. Гусарова [Електронне наукове видання]. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. С. 9-12.

ЗМІСТ

ВЕРБА О. Б. Центр підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців: нові можливості для професійного розвитку……...3
ВОВК М. З. До питання про відшкодування моральної шкоди ……5
ВОРОБЕЛЬ У. Б. Процесуальні особливості розгляду справ про видачу обмежувального припису……...9
ГРАБАР Н. М. Специфіка отримання в Україні безоплатної правничої допомоги в умовах воєнного стану ……..……...13
ДЕМЧИШАК Ю. Ю. Поняття виконання рішень іноземних судів в Україні: теоретичний аспект……...19
ДОЛИНСЬКА М. С. До питання документального підтвердження права власності на нерухоме майно в порядку спадкування……..21
ДУТКО А. О. Засади нормативно-правового регулювання у сфері надання реабілітаційної допомоги……..……27
ЗАБЗАЛЮК Д.Є. Процесуальні особливості закриття провадження у справі……..31
ЗАЯЦЬ О. С. «Гонорар успіху» як умова договору про надання правничої допомоги ……35
КОСТРИЦЬКИЙ І. Л., СЕРЕДНИЦЬКА І. А. Деякі аспекти вдосконалення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за новітнім законодавством……..40
МАЙКУТ Х. В. Співвідношення договірної та деліктної відповідальності у сфері надання медичних послуг із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій……...45
ПАСАЙЛЮК І. В. Відзив на позовну заяву в цивільному процесі……49
ПЕТРОНЧАК Ю. О. До питання про правове регулювання окремих аспектів волонтерської діяльності ……54
ПИЦЬ А. А. Оскарження постанови про відкриття виконавчого провадження боржником до суду, у зв'язку з відкриттям приватним виконавцем виконавчого провадження не за місцем виконання рішення.……57
РОМАНІВ Х. Б. Добросовісність як зміцнення моральних засад цивільно-правового регулювання ……62
РЕПЕЦЬКИЙ В. Г. Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: новели правового регулювання ……...67
ХОМИК Н. А. Проблеми нормативно-правового регулювання охорони ґрунтів в Україні……74

ЮРКЕВИЧ Ю. М. Проблеми правового регулювання ліквідації державних підприємств……..……..78
ЯНОВИЦЬКА А. В. Забезпечення інтересів особи в умовах форс-мажорних обставин……..82

ТРИБУНА МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

АФТАНАСІВ В. М. Цивільно-правові механізми захисту прав дітей з особливими освітніми потребами……87
БАЦЬ В. А. Договір франчайзингу як особливий вид господарських договорів……91
ВЕРГУН В.А. Договір пожертви та його значення в умовах воєнного стану: цивільно-правовий аспект……95
ГАМРАТ А. А. Право особливого роду (sui generis) на неоригінальні об’єкти, згенеровані комп’ютерною програмою……101
ГАНДЛЕР О. П. Цивільно-правовий аспект відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки……106
ГРЕСЬКО А.В. Специфіка укладення договору найму (оренди) житла в Україні в умовах війни……...113
ЖУКЕВИЧ Д. М. Недопустимість доказів в цивільному процесі……119
МУНДЯК С. М. Загальна характеристика деліктних зобов’язань……123
НАГИБАЙЛО Т. О. Форми та способи захисту прав інтелектуальної власності……...125
РОСЯК С. Т. Принцип анонімності донора при застосуванні репродуктивних технологій……130
СТРОЧАН К. Ю. До питання про відшкодування шкоди, завданої наземним транспортним засобом……133
ЧЕПУРНА В. А. Виконавче провадження як завершальна стадія цивільного процесу……136

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Збірник тез доповідей
учасників науково-практичного семінару
1 листопада 2024 року

Тези доповідей, повідомлень та виступів опубліковано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за дотримання авторських прав, достовірність інформації, точність наведених фактів, цитат, спеціальної термінології та інших відомостей